

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ

مَنْ أَرَادَ اللّٰهَ بِهِ خَيْرًا يَفْقَهُهُ فِي الدِّينِ

الحمد لله کہ این زمان کتاب لاجواب

مسمی بہ

مُعَلِّمُ الْإِسْلَامِ

در رفعت مذہب حضرت امام شافعی رحمۃ اللہ علیہ

مِنْ تَالِيفِ

مولانا حاجی میان بن غلام محی الدین تاملی

متوطن نظام پورہ اسلام آباد بمبئی

مکتبہ مصطفیٰ الفیضیہ کراچی لاہور بمبئی پورہ اسلام آباد بمبئی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا مُحَمَّدُ

حمد بی حد و ثنای عدو خدائی را عز و جل که اوست پروردگار
جهانیان پیداکننده ار عدم وجود آدمیان و درود بسیار
و تحیات بشمار بی خلاصه بشر و شفیع روز محشر محمد مصطفی صلی الله علیه
و آله وسلم و بر آل او و بر پیروان او باد بدانکه اَسْعَدَكَ اللهُ تَعَالَى
فِي الدَّارَيْنِ که این کتاب معظم و مکرم در بیان علم شریعت
از برای مبتدیان بر ترتیب سوال و جواب تحریر افتاد و معلوم
الاسلام نام نهاده شد و الله الموفق بالاطمأن.

سوال اگر ترا پسند اسلام چیست - جواب بگو اَلْإِسْلَامُ
هُوَ الْإِقْتِيَادُ وَالْإِطَاعَةُ لِأَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى وَالْاجْتِنَابُ
عَنِ النَّوَهِی وَالْعَمَلُ بِالشَّرْعِ معنی آنست که فرمان
استقامتی بحسب آوردن و هر چه منع است ازان یکی باز ماندن
و کار بشرع کردن - سوال اگر ترا پسند بنای مسلمانان بر چند
چیز است - جواب بگو بر پنج چیز است اول کلمه شهادت گفتن

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَوَمِنْ بَيِّنَاتِ
 نَمَازِ كُزَادَن سِيَوْم روزه ماه مبارک رمضان داشتن چهارم زکوة
 مال دادن پنجم حج خانه کعبه کردن - سوال اگر ترا پسندایمان حیت
 جواب بگو اَلْإِيمَانُ إِقْرَارٌ بِاللِّسَانِ وَتَصْدِيقٌ بِالْقَلْبِ وَعَمَلٌ
 بِالْأَرْكَانِ شرع معنی آنست که ایمان اقرار کردن بزبان تصدیق
 بدل یگانگی خدای عزوجل و برسالت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم و کار کردن
 بر حکم شریعت پس مرایمان را اصل است اقرار کردن و تصدیق بزبان
 اگر اقرار ترک کند کافر گردد اگر تصدیق ترک کند منافق باشد اگر عمل
 ترک کند عاصی شود در بعضی چنانچه نماز فریضه و غیر آن از واجبات
 و در بعضی ترک فضیلت باشد چنانچه نماز نفل و غیره پس ایمان باعتبار
 فرع زیادت نقصان می شود والدلیل علیه و قوله تعالى واذا
 تليت عليهم آياته زادتهم ایمانا و علی دہم یتوکلون نہ در اصل
 زیرا کہ نقصان در اصل کفر است سوال اگر ترا پسند عمل داخل ایمان
 است یا نہ جواب بگو عمل داخل ایمان نیست بلکه ثمره و توابع ایمان
 است و اطلاق رسم ایمان بعل بر سبیل مجاز است سوال اگر ترا
 پسندایمان فریضه یا سنت - جواب بگو ایمان آوردن فریضه بر
 کافران و سنت بر مؤمنان و ثابت ماندن بر ایمان فریضه است سوال
 اگر ترا پسند ایمان کجا است جواب بگو ایمان در دل مؤمن است والدلیل
 علیه قوله تعالى اولئك كتب في قلوبهم الايمان والبصا قال الله تعالى

مَنْ يَشَاءُ پس مقصود از گفتن انشاء الله شکستن نفس و ترک تزکیه است و دوم
 وجه مقصود از گفتن انشاء الله جهته ادب است بذکر نام خدا تعالی در همه کارها
 قال الله تعالی وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَلِكُمْ فَلَا عَزَاءَ لَكَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَ قَالَ اللَّهُ
 تَعَالَى لَتَدْخُلَنَّ السَّجْدَ الْحَرَامَ انْشَاءَ اللَّهُ آمِينَ تَحْلِقِينَ رُؤُوسَكُمْ
 وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ وَكَانَ اللَّهُ تَعَالَى عَلِيمًا بِأَنَّهُمْ يُدْخِلُونَ لِأَحْمَالِهِ
 وَنِزَاجِهِمْ صَلَواتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جوگورستان و رآمدی میبگفته اَلَسَّلَامُ عَلَيْكُمْ
 يَا أَهْلَ دَارِ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ رَحِمَهُمُ اللَّهُ وَالتَّقْدِيمِينَ مِنَّا وَمِنْكُمْ
 وَأَنَا انْشَاءَ اللَّهُ بِكُمْ عَنْ قَرِيبٍ لَأَحِقُّونَهُ وَهَذَا الْحَقُّ غَيْرُ
 مَشْكُوكٍ فِيهِ. ولیکن مقصود از گفتن انشاء الله غایت ادب است سیوم
 وجه حق سبحانه و تعالی قومی را مشرف گردانید قوله تعالی اولئک هم المؤمنون
 حَقًّا و مقصود از این گفتن بودن ایشان کامل در نتائج و ثمرات ایمان پس
 انشاء الله عاید است بسوی کمال ایمان و افعال طاعت و اجتناب از محرمات
 است و الدلیل علیه قوله تعالی إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ
 وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
 وَنِزَاجِهِمْ صَلَواتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرموده اند اَلَا يُحِبُّانُ بِضَعِّ وَ سَبْعُونَ شُعْبَةً
 پس این انشاء الله عاید است بسوی شک در حصول کمالات ایمان چهارم
 ایمان پیش امام شافعی رحمة الله علیه اسم بر مجموع اعتقاد و اقرار و عمل را
 وَلَا شَكَّ أَنَّ الْعَمَلَ قَدْ يُوجَدُ وَقَدْ لَا يُوجَدُ پس شک در عمل است
 نه در اعتقاد و اقرار پنجم مراد از انشاء الله خوف خاتمه است ای با هم مؤمن

در آخر حیات والدلیل علیه قوله تعالى که حکایت عن ابراهيم
 عليه السلام قال اِنِّي سَقِيمٌ وَهُوَ مَا كَانَ سَقِيمًا فِي تِلْكَ الْحَالَةِ لَكِنَّهُ
 لَمَّا عَلِمَ أَنَّهُ سَيُصِيبُهُ سُقْمٌ حَسَنَ قَوْلُهُ اِنِّي سَقِيمٌ پس مراد از
 انشاء الله این است که ابقی مؤمینا عند الموت انشاء الله تعالى
 اللهم اخمنا خاتمنا بالایمان سوال اگر ترا پسند که اول الزوایا
 شرع بر مکلف چیست جواب بگو تفکر و نظر در معرفت ذات صفات
 و افعال و قدره الله تعالى کردن قوله تعالى انظروا الی ثمرة اذا
 اثمرت وینعی اما اگر بعقل شود لا حاجة الی معیلم یعلینا التوحید
 سوال اگر ترا پسند که مغفرت خداستغالی بر بنده بچند شرط واجب شود
 جواب بگو سه شرط واجب شود اول عقل و معنی عقل علم آن ذات است
 والدلیل علیه قوله تعالى فاعلم انه لا اله الا الله دوم بلوغ بال
 یا نزوه سال یا باحلام والدلیل علیه قوله علیه السلام رفع القلم عن
 ثلثة الصبی حتی یبلغ والنائم حتی یتیقظ والجنون حتی یتفق
 سیوم سمع یعنی در دو امر خداستغالی چو شرط از شرایط معدوم شود چیزی
 بر بنده واجب نشود والدلیل علیه قوله تعالى وما کننا معذبین
 حتی نبعث رسولا سوال اگر ترا پسند قرآن مخلوق است یا غیر مخلوق
 جواب بگو قرآن که کلام الله است آن غیر مخلوق است و این حرف و صورت
 و صوت مخلوق است ومن قال کلام الله مخلوق فهو بالله العظیمه
 سوال اگر ترا پسند کلام الله چیست جواب بگو کلام الله مکتوب فی

مُصَاحِفِنَا وَتَحْفُوظِ قُلُوبِنَا مَقْرُونٌ وَبِالْسِّنِّتِنَا مَتَلُونٌ
 فِي مُحَارِبِنَا مَسْمُوعٌ بِأَسْمَاعِنَا مِنْ غَيْرِ مَزَاحِلَةٍ عَنِ
 اللَّهِ **سوال** اگر ترا پسند که انکار کند از کلمه قرآن و یا
 زیاده کند کلمه در قرآن که مجمع علیه است کافر شود یا نه **جواب**
 بگو آنچه که مجمع علیه است اگر انکار کند و یا زیاده کند بران اعتقاد
 کافر شود. **سوال** اگر ترا پسند که روح چیست **جواب** بگو
 روح امر خدا تعالی است که که را بر آن اطلاع نیست قال الله
 تَعَالَى قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي. **سوال** اگر ترا پسند که پیغمبر
 علیه السلام بر روح عالم بود یا نه. **جواب** بگو بعضی گفته اند عالم
 بود و بعضی گفته اند عالم نه بود فاما بیان نموده از جهت آنکه روح
 چیز است که در تفسیر نه گنجد.

سوال اگر ترا پسند که روح مخلوق است یا غیر مخلوق.
جواب بگو مخلوق است.

سوال اگر ترا پسند روح را فنا هست یا نه.
جواب بگو فنا نیست. **سوال** اگر ترا پسند که مکان روح کجاست
جواب بگو در بدن است. **سوال** اگر ترا پسند که کیفیت روح
 چیست. **جواب** بگو در کیفیت روح اختلاف است بعضی گفته
 اند که روح سیریت بین الله و بین محمد صلی الله علیه و آله و سلم
 بعضی گفته اند جسم لطیف است و بعضی گفته اند که روح مخصوص است

وَاللَّهُ أَعْلَمُ سَوَالِ اِگَر تَرَا پَر سَنَدَ کَ اِز دَرِیْتِ کِیْتی جَوَابِ بُو
 اِز دَرِیْتِ آدَمَ عَلَیْهِ السَّلَامُ سَوَالِ اِگَر تَرَا پَر سَنَدَ کَ دَرِیْتِ کِیْتی
 جَوَابِ بُو دَرِیْتِ اِبْرَاهِیْمَ پَیْغَمْبَرِ عَلَیْهِ السَّلَامُ سَوَالِ اِگَر تَرَا پَر سَنَدَ
 بُو دَرِیْتِ مُحَمَّدِ مَصْطَفَی

سَنَدَ کَ بَهِتَرِیْنِ پَیْغَمْبَرِ اِنِ کِیْسِتِ جَوَابِ بُو
 مُحَمَّدِ مَصْطَفَی صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ کَ قَوْلُهُ عَلَیْهِ السَّلَامُ اَدَمُ وَمِنْ وَنَدَه
 تَحْتَ لَوَائِیْ یَوْمَ الْقِیَمَةِ وَلَا فَخْرَ لِي عَلَیْهِ وَسَلَّمَ سَوَالِ اِگَر تَرَا
 پَر سَنَدَ کَ پَیْغَمْبَرِیْ مُحَمَّدِ مَصْطَفَی صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ بَیْجِه دَلِیلِ ثَابِتِ اسْتِ
 جَوَابِ بُو بِنَصِّ کَلَامِ اللّٰهِ قَوْلُهُ تَعَالٰی وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُوْلٌ
 سَوَالِ اِگَر تَرَا پَر سَنَدَ مَعْجَزَه پَیْغَمْبَرِ عَلَیْهِ السَّلَامُ بَیْجِه دَلِیلِ ثَابِتِ
 اسْتِ وَچِنْدَ بُو دَنَدَ

جَوَابِ بُو مَعْجَزَه پَیْغَمْبَرِ بَیَار بُو اَمَّا مَعْجَزَه کَ تَعَلُّقِ بِقُرْآنِ اسْتِ
 اِیْنِسْتِ قَوْلُهُ تَعَالٰی قُلْ لِّیْنَ اُجْمَعَتْ الْاَنْشُ وَالْحِجْنَ عَلٰی اِنِ
 یَا تُوْنِ بَمَثَلِهِ هَذَا الْقُرْآنُ لَا یَا تُوْنِ بَمَثَلِهِ پَسِ اِنِ
 اَیْتِ دَلِیلِ بَاشَدِ بَر صَحْتِ مَعْجَزَه وَصَدَقِ نُبُوْتِ پَیْغَمْبَرِ عَلَیْهِ السَّلَامُ
 سَوَالِ اِگَر تَرَا پَر سَنَدَ اَنْبِیَا عَلَیْهِمُ السَّلَامُ اَز آدَمَ تا مُحَمَّدِ مَصْطَفَی
 صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ چِنْدَ بُو دَنَدَ

جَوَابِ بُو رَوَایْتِ ابُو هَرِیْرَه رَضِی اللّٰهُ عَنْهُ صَدِّ هَزَارِ وَبِیْتِ
 وَچِیْسَرِ هَزَارِ اسْتِ وَ رَوَایْتِ صَمِیْحِ شَمَارِ اَنْبِیَا عَلَیْهِمُ السَّلَامُ

متین نیست و مرسل از آن سی صد و سیزده بودند و آنچه
نام در قرآن مذکور است بیست و هشتند سوال اگر ترا پرسند
نبی کیت جواب بگوئی آن بود که بر آن الهام می آمده بود
یا آواز شنیده بود و در خواب دیده بود -

سوال اگر ترا پرسند که مرسل کیت -

جواب بگو مرسل آن بود که جبرئیل علیه السلام بر ایشان وحی
آورده بود بعضی گفته اند که مرسل صاحب شریعت و فرستاده
باشند و بعضی گفته اند که فرق نیست در میان نبی و مرسل
و بعضی را بر بعضی فضیلت است قوله تعالی وَكَقَدْ فَضَّلْنَا
بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ -

سوال اگر ترا پرسند انبیا علیهم السلام معصوم اند از گناه یا نه -
جواب بگو معصوم اند از گناه بعد از نبوت -

سوال اگر ترا پرسند چند کتاب فرستاده است -

جواب بگو صد صحیفه و چهار کتاب فرستاده است بر
آدم علیه السلام ده صحیفه و بر ثبیت علیه السلام پنجاه صحیفه
و بر ابراهیم علیه السلام ده صحیفه و بر ادریس علیه السلام
سی صحیفه و بر موسی علیه السلام تورات و بر عیسی
علیه السلام انجیل و بر داود علیه السلام زبور و بر محمد
مصطفی صلی الله علیه و سلم قرآن و همه حق است و راست

و درست است و هیچ کتابی را بر کتاب عمل کردن منوخر
 است۔ سوال اگر ترا پرسند که کسے دشنام بیکے
 از پیغمبران دهد کافر شود یا نه
 جواب بگو کافر نشود۔

سوال اگر ترا پرسند انبیا افضل اند یا ملائک
 جواب بگو بعضے گفته اند از ملائک مساوی افضل اند و بعضے
 گفته اند انبیا رگرام افضل اند از ملائک عوام چنانکه رسول محمد
 مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم افضل اند از جبرئیل علیہ السلام و او
 افضل از سایر ملائک و ابراهیم علیہ السلام از میکائیل علیہ السلام
 و موسیٰ علیہ السلام از اسرافیل علیہ السلام و باقی بر این ترتیب
 قیاس باشد۔ سوال اگر ترا پرسند کہ بہترین خلائق
 کیس از پیغمبر علیہ السلام کیست۔

جواب بگو امیر المؤمنین ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ پس عمر
 رضی اللہ عنہ پس عثمان رضی اللہ عنہ پس علی ابن ابی طالب
 رضی اللہ عنہ قوله علیہ السلام اَفْضَلُ النَّاسِ مِنْ بَعْدِي
 أَبُو بَكْرٍ ثُمَّ عُمَرُ ثُمَّ عُثْمَانُ ثُمَّ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ
 سوال اگر ترا پرسند خلافت ابو بکر چند سال بود۔

جواب بگو دو سال و خلافت عمر دہ سال و خلافت عثمان
 دوازده سال و خلافت علی شش سال۔

دلیل قولہ قتالی فاستلوا اهل الذکر ان کتمت لا تقبلون اور روایت ہے حضرت ابی ذر رضی اللہ عنہ سے مشکوٰۃ شریف میں (صفحہ ۱۲ میں) قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ لا یجمع امتی او قال امۃ محمد علی الصلوات ویکذّب اللہ علی المجاہدین۔

سوال اگر ترا پسند کہے اصحاب پیغمبر علیہ السلام را دشنام دہد اور لعنت خدا باشد یا نہ۔

جواب بگو باشد قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مَنْ سَبَّ أَصْحَابِي فَقَدْ سَبَّنِي وَمَنْ سَبَّنِي فَقَدْ سَبَّ اللَّهَ وَمَنْ سَبَّ اللَّهَ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ۔

سوال اگر ترا پسند در مذہب کیستی۔

جواب بگو در مذہب تاج المتقین و امام المسلمین امام اعظم محمد بن ادریس شافعی القریشی رضی اللہ عنہ۔

سوال اگر ترا پسند امام شافعی در مذہب کہ بود۔

جواب بگو او صاحب مذہب بود و تابع گے نبود۔

سوال اگر ترا پسند کہ چند مذہب اند۔

جواب بگو چار مذہب اند۔ اول مذہب امام ابوحنیفہ

کوفی رحمۃ اللہ علیہ دوم مذہب امام شافعی رضی اللہ عنہ

سویم مذہب امام مالک رضی اللہ عنہ چہارم مذہب

امام احمد بن حنبل رضی اللہ عنہ۔

سوال اگر ترا پسند مذہب امام شافعی بچہ دلیل

اختیار کردی۔

جواب بگو بقول سید امر سلیم خاتم النبیین محمد مصطفیٰ صلی اللہ

علیه وسلم که او فرموده است **الْأَيُّمَةُ مِنْ قُرَيْشٍ**

سوال اگر ترا پرسند فریضه چیست -

جواب بگو فریضه آنچه خدا تعالی فرموده است بر سبیل و جوب

سوال اگر ترا پرسند سنت چیست -

جواب بگو آنچه پیغمبر علیه السلام فرموده است بر سبیل نَدَب

سوال - اگر ترا پرسند آب بر چند نوع است -

جواب بگو آب بر چهار نوع است اول پاک است

و پاک نموده است و آن آبی بود که بر آن وضو و نوع

باشد که خدا تعالی آفریده است چنانچه آب باران

و آب دریا و آب چاه و غیر آن دوم آب پاک است و

پاک نموده نیست و آن آبی است که بدان آب وضو

و غسل فرض کرده باشد یا متغیر شده باشد بچیزی پاک

چنانکه آرد زعفران و صابون و غیر آن سیوم آب مکروه

است و آن آبی است که از آفتاب گرم شده باشد

در آوند آهن و مس و مانند آن در تاحیت گرم مثل

هرمز - و عدن و غیر آن چهارم آب نجس است و آن

آبی است که کم از دو مثقال باشد و بدور رسیده باشد

آن آب نجس است اگر چه متغیر نشود یا دو قله باشد و

متغیر نشود بسبب نجاست -

سوال اگر تراپرسند تغییر یی حاصل شود
جواب بگو تغییر یی ازین سه حاصل شود طعم یا لون یا بوی

سوال اگر تراپرسند وزن دو قله آب چند باشد
جواب بگو وزن دو قله آب پانصد رطل بغدادی باشد
قریب بوزن هشت سنگ شرعی دو و بست و نیمی از آن
سنگ بغدادی باشد.

سوال اگر تراپرسند وزن یک من سنگ بغدادی چند
درم شرعی باشد.

جواب بگو وزن یک من سنگ بغدادی دو و بست و شصت
درم شرعی باشد سوال اگر تراپرسند وزن آب دو قله

مذکور بر رطل و من سنگ بغدادی بوزن هشت من دهلوی
چند باشد جواب بگو وزن آب دو قله بوزن هشت هفده من
دهلوی باشد کم شش سیر و چهل و پنج درم سنگ باشد
بتقریب. سوال اگر تراپرسند در وضو چند فرض است

جواب بگو شش فرض است اول نیت بیدل به اول روی
شستن بگوید دوم روی شستن از دستگاه موی پیشانی تا زیر خ
در درازی از گوش تا گوش دیگر در پهنائی سیوم هر دو دست
شستن با تمام مرفق چهارم اندک مسح کردن تخم هر دو پای
شستن تا شستارنگ ششم ترتیب نگاه داشتن میان فرض

اعضا وضو چنانچه اول روی شستن پس دستها پس مسح سر اندک کردن
پس بای شستن اگر فرض ترک کند یا ترتیب نگاه ندارد وضو
باطل شود سوال اگر ترا پسند در وضو چند سنت است -

جواب بگوید در وضو سه سنت است اول بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الحمدُ
لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْمَاءَ طَهُورًا وَالْإِسْلَامَ نُورًا گفتن در اول
وضو دوم هر دو دست شستن سیوم مضمضه یعنی آب در
دهان کردن چهارم اشتناق یعنی آب در بینی کردن پنجم
تمام سر را مسح کردن ششم مسح بر دو گوش کردن - هفتم خلال ریش
کردن اگر انبوه باشد و خلال انگشتان و دست و پا کردن هشتم
طرف راست بر چپ مقدم داشتن نهم هر عضو را سه بار شستن
دهم بی درنی شستن و پس فارغ شدن وضو بگوید أَشْهَدُ
أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا
عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي
مِنَ الْمُطَهَّرِينَ وَاجْعَلْنِي مِنْ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ سُبْحَانَكَ
اللَّهُمَّ وَجْهَكَ أَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ
وَأَتُوبُ إِلَيْكَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ سوال اگر ترا
پسند شرط وضو غسل چیست جواب بگوید پنج است اول با مطلق چنانچه
آب دریا و آب باران و آب چاه دوم آب جاری کند بر اعضا شستن
و ثانیها جاری ماء علی عضو مغسول فلا یکنی ان یمسه الماء بلا

چنانکه لایمی غسل سیوم بر اعضا آب تنیر نباید
 مثل زعفران و صندل چهارم اعضا بر زخم پی و دیگر آن چیزی
 آب نه رسیده باشد سعی اعضا بشوید بر پی آب مسح کند و تخم
 کند تخم بوقت نماز وضو کند سلسل بول و استحاظه زن را شرط آرا
 گوید وضو درست باشد اگر شرط ادا نه کند وضو درست نباشد
 این مسئله فتح المعین صنفه بمقتضی نقل است سوال اگر تراپرسند وضو
 بچند چیز باطل شود جواب بگوئیم چیز اول بیرون آمدن چیز از هر دو
 راه مگر منی یعنی پیش و پس دوم خواب که نشسته گاه راتمام
 بر زمین نه نهاده باشد سیوم زائل شدن عقل از دیوانگی یا
 بیهوشی یا مستی یا بیماری سخت چهارم اندام مرد با اندام زن
 بیگانه رسیدن وقتی که هر دو در حد شهوت باشند تخم رسیدن
 اندرون کف دست بعورت یعنی ذکر و فرج آدمی بالغ یا کودک
 و مرد با زن و مرده از آن خویش و بیگانه بخلاف پشت
 دست و میان انگشتان و سر انگشتان سوال اگر تراپرسند
 محدث را چند چیز حرام است جواب بگوئیم اول نماز دوم
 مس مسح و لوح لکن محدث اگر بالغ نباشد روا باشد سیوم
 طواف خانه کعبه کردن سوال اگر تراپرسند غسل جنابت
 بچند چیز واجب شود -

جواب بگوید و چیز اول رسیدن ختنه گاه مرد در ختنه گاه زن

منی بیرون آید یا نه فاعل و مفعول بر هر دو واجب شود
 اگرچه وظی دُر باشد دوم بیرون آمدن منی هر طور که
 باشد - سوال اگر ترا پرسند در غسل جنابت چند
 فرض است جواب بگو سه فرض است اول نیت
 بگوید باین طور نیت کردم جنابت از خود بر می دارم
 اگر بعربی نیت کند چنین بگوید نَوَيْتُ اَنْ اَرْفَعَ الْحَدَثَ
 الْكَبِيرَةَ یا بگوید اَرْفَعُ الْجَنَابَةَ اگر او معنی داند روا
 باشد و الاّ بی دوم آب بهمه تن و به موی رسانیدن
 سیوم دور کردن نجاست اگر بر تن باشد سوال اگر
 ترا پرسند در غسل جنابت چند سنت است جواب بگو پنج
 سنت است اول نام خداستغالی بودن یعنی بگوید بِسْمِ اللَّهِ
 الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ بدین قدر کفایت باشد دوم هر دو کف دست
 شستن پیش از آنکه دست در آب آر دسیوم وضو کرده پیش از
 غسل چهارم مالیدن تن بدست تا آنجا که رسد پنجم همه تن
 یکجا شستن سوال اگر ترا پرسند بر جنب چند چیز
 حرام است -

جواب بگو پنج چیز حرام است اول نماز دوم مس
 میضیف شیوم قرآن خواندن چهارم طواف خانه کعبه کردن
 پنجم درنگ کردن در مسجد - سوال اگر ترا پرسند

که نماز چند وقت فرض است -

جواب - بگوینج وقت نماز فرض است اول وقت ظهر چون خورشید از طرف مشرق بسوی مغرب گردد سایه هر چیزی که مثل آن چیز شود بغیر سایه اصلی دو وقت عصر چون سایه هر چیزی مثل آن چیز باشد و چیزی بدو زیاده شود بغیر از سایه اصلی که در وقت زوال مانده بود تا فرو شدن آفتاب سیوم و وقت مغرب چون قرص آفتاب فرو شود تا فرو شدن شفق سرخ پنج وقت عشا چون شفق سرخ فرو شود تا صبح صادق پنج وقت صبح چون روشنائی از همه اطراف پیدا شود و در کثرت آسمان بکشد تا بر آمدن آفتاب -

سوال - اگر ترا پرسند که چند وقت نماز گذاردن حرام است -

جواب - بگوینج وقت فاما هر نمازی که سبب گذاردن ندارد آن حرام است مگر در حرم که معظمه اول وقت پس از منقضی صبح تا آفتاب بر آید دوم چون آفتاب بر آمد تا مستدر صبح سیوم و وقت ظهر برابر است و تا آفتاب فرو گردد و روز جمعه چهارم پس از نماز عصر تا فرو شدن آفتاب پنجم و وقت فرو شدن

آفتاب تا تمام فرو شود و اما نمازی که سبب دارد
مثل قضا و نذر و جنازه و سنت رواتب و تحنیه المسجد
و سجود تلاوت حرام نیست -

سوال - اگر ترا پرسند بانگ برائی نماز و اقامت
که گویند چیست -

جواب - بگو سنت است برائیت اَصَحّ -

سوال - اگر ترا پرسند بانگ برای نماز چگونه گوید

جواب - بگو چنین گوید اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ

اللَّهُ أَكْبَرُ اربع مرّات اَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ اَشْهَدُ

أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ و دو بار اَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ

اللَّهُ اَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ و دو بار حَيَّ عَلَى

الصَّلَاةِ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ و دو بار حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ حَيَّ

عَلَى الْفَلَاحِ و دو بار اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ و دو بار لَا إِلَهَ

إِلَّا اللَّهُ سوال - اگر ترا پرسند اقامت چگونه گوید -

جواب - بگو چنین گوید اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اَشْهَدُ أَنْ لَا

إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ

حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ -

سوال - اگر ترا پرسند بانگ نماز چند کلمه است -

جواب - بگو یا نزوده کلمه است

سوال - اگر ترا پرسند اقامت چند کلمه است -

جواب - بگو یا نزوده کلمه است -

سوال - اگر ترا پرسند ترجیع چگونه گوید -

جواب - بگو ترجیع پس از گفتن **اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ**

ساکن **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ**

أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ

گوید - پس باواز بلند همین کلمات را عادت کند -

سوال - اگر ترا پرسند تثنیص در بانگ نماز صحیح چیست -

جواب - بگو سنت است -

سوال - اگر ترا پرسند تثنیص چگونه گوید -

جواب - بگو پس از گفتن **حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ**

دو بار بگوید **الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ** -

سوال - اگر ترا پرسند اجابت بانگ نماز و اقامت چیست

جواب - بگو سنت است و در حدیث است که گفت پیغمبر

خدا بگوید در بانگ نماز مثل بانگ نماز مگر بوقت **حَيَّ عَلَى**

الصَّلَاةِ وَحَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ بگوید **لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ**

الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ و در اقامت بوقت **قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ**

قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ بگوید **أَقَامَهَا اللَّهُ وَأَدَامَهَا وَاجْعَلْنِي**

مِنَ الصَّالِحِينَ أَهْلَهَا وَدَرْتَوِيبَ یعنی بوقت الصَّلَاةُ خَيْرٌ
 مِنَ النَّوْمِ بگوید صدقت و بررت و بالحق نَطِيقْتُ و مؤذن
 اجابت کند پس از فارغ شدن بانگ نماز باینکه صلوة بر محمد
 مصطفی بفرستند و این دعا بگوید اَللّٰهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ
 التَّائِمَةُ وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ اَنْتَ مُحَمَّدٌ الْوَسِيْلَةُ وَالْ
 الْفَضِيْلَةُ وَالِدَرَجَةُ الرَّفِيعَةُ وَاَبْنَتُهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي
 وَعَدْتَهُ وَاَسْرُوقْنَا شَفَاعَتَهُ وَلَا تَحْرِمْنَا سُرُوِيَّتَهُ
 اِنَّكَ لَا تَخْلِفُ الْمِيعَادَ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ
 سوال - اگر ترا پرسند نماز بچند شرط واجب شود -
 جواب - بگو سه شرط واجب شود اول مسلمان دوم
 بالغ سیم عاقل -

سوال - اگر ترا پرسند پس از نماز چند شرط است -
 جواب - بگو پنج شرط است - اول شرط طهارت از
 حدث و نجاست یعنی باید که جامه و تن پاک باشد دوم
 پوشیدن ستر عورت از ناف تا زانو مردان را و کنیزان را
 و زنان آزاد را همه تن عورت است مگر روی هر دو کف
 دست سیم جا بگاه پاک چهارم روی بقبله آوردن پنجم
 دانستن وقت بالیقین و یا بقول مؤذن عدل -
 سوال - اگر ترا پرسند در شب و روز چند رکعت نماز فریضه

است - جواب - بگو هفده رکعت نماز فریضه است
چهار رکعت در ظهر و چهار رکعت در عصر و سه رکعت
در مغرب و چهار رکعت در عشا و دو رکعت در صبح و در
هفده رکعت هفده رکوع است و نسی و چهار سجود است
و نود و چهار تکبیر است و نه تشهد است و پنج سلام است و
یکصد و پنجاه و سه تسبیحات است -

سوال - اگر ترا پرسند جمله رکن نماز چند است -

جواب - بگو دو و بیست و پنجاه و یک رکن است در
صبح سی و دو رکن است و در ظهر و عصر و عشا یعنی در هر چهارگانی
پنجاه و هشت رکن است - و در مغرب چهل و پنج رکن است

سوال - اگر ترا پرسند در یک رکعت نماز چند فرض است

جواب - بگو در یک رکعت نماز نوزده فرض است اول

نیت بدل مقرون بادل و زبان تکبیر بگوید اصلی فرض العصر اربع

رکعات آداء لله تعالی الله اکبر اگر امام باشد ائماما

بگوید و اگر مقتدی باشد مع الامام بگوید و اگر نماز وقت

فوت شده باشد بجای آداء قضاء بگوید و باید که

از الف الله تا آداء اکبر از نیت غافل نباشد و باقی نیت

فرائض هم برین قیاس کند دوم استاده در نماز فرض سیوم

تکبیر احرام گفتن چهل مرتبه الحمد لله خواندن با بسم الله الرحمن الرحیم

و این آیت است از فاتحه و اگر حرفی و یا تشدید از فاتحه
 ترک کند یا ضار و لا الضالین و غیر المغضوب بدل کند
 بظا نمازش روا نباشد پنجم رکوع کردن ششم قرار گرفتن
 در آن هفتم سر از رکوع برداشتن و راست بودن هشتم قرار
 گرفتن در آن نهم سجود اول کردن دهم قرار گرفتن یا زدهم
 نشستن میان هر دو سجود - دوازدهم قرار گرفتن در آن سیزدهم
 سجود دوم کردن چهاردهم قرار گرفتن در آن پانزدهم نشستن
 از بهر تحیات آخر شانزدهم خواندن تحیات و آن این است
 اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الْمُبَارَكِ الصَّلَوٰةُ الطَّيْبَةُ لِلّٰهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ
 اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ
 اللّٰهِ الصَّالِحِينَ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اَشْهَدُ اَنْ
 مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰهِ هَفْطُهُمْ صَلَوٰةٌ نَّوَادِنُ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ
 و در تشهد آخر زیاده کردن بر آن سنت است و علی آل محمد
 کما صلیت و سلمت و باریک و رحمت و ترحمت علی
 ابراهیم و علی آل ابراهیم فی العالمین انک حمید مجید
 اللّٰهم اغفر لی ما قدمت و ما اخرت و ما اعلنت
 و ما اسرفت و ما اسررت و ما انت اعلم به منی انت
 المقدم و انت المؤخر لا اله الا انت هجدهم سلام اول
 دادن نوزدهم ترتیب نگاه داشتن -

سوال - اگر ترا پرسند در نماز چند سنت است -
 جواب - بگو یا نزده سنت است اول دست برداشتن
 بر اول تکبیر احرام دوم دست برداشتن از جهت رکوع سیم
 دست برداشتن از بهر آمدن از رکوع چهارم بند دست
 چپ بدست راست گرفتن فرود سینه بالای ناف پنجم
 دعای استفتاح خواندن و آن اینست وَجْهْتُ وَجْهِي
 لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمُسْلِمًا وَمَا أَنَا
 مِنَ الْمُشْرِكِينَ اِنْ صَلَوَتِي وَنَسْكَی وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي
 لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أَمَرْتُ وَأَنَا
 مِنَ الْمُسْلِمِينَ ششم اعوذ بالله من الشیطان الرجیم پس
 از فاتحه در هر رکعت خواندن هفتم هر ظاهر خواندن در موضع
 چهارم و سر خواندن در موضع سیم ششم آیین گفتن هم در نماز
 چهارگانی بعد از فاتحه در هر دو رکعت اولین سوره خواندن
 در صبح و ظهر سوره دراز خواندن چون اذواقعت و مانند آن
 و در عصر و عشا سوره میانه خواندن چون تبارک و مانند
 آن و در مغرب سوره کوتاه خواندن چون الم نشرح و مانند
 آن و در صبح و عشا جمعه در رکعت اول الم تنزیل الکتاب
 و در دوم هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ و در مغرب و در رکعت اول
 قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ و در دوم قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ دهم جمله

تکبیرات گفتن بغیر تکبیر احرام یا زدهم سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ
 وَبِحَمْدِهِ در رکوع سده بار گفتن و امام ازین زیاده کند
 امام انتظاری کند در رکوع براسه مقتدیان سه یا پنج یا هفت یا نه یا زیاده تا رکوع یابد و اذان^{۱۱}
 چون سر از رکوع بردارد بگوید سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ چون
 راست شود بگوید رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مَلَأَ السَّمَاوَاتِ وَمَلَأَ
 الْأَرْضَ شَيْئٌ مِنْ شَيْءٍ بَعْدَهُ و چون در سجود و اول زانو
 بر زمین نهاد پس دست پس پیشانی سیزدهم سُبْحَانَ رَبِّي
 الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ سده بار گفتن و در میان هر دو سجود بگوید رب
 اغفر لی و ارحمنی و اجبر لی و ابرزقنی و اهدنی و عافینی
 و پس از سجود دوم جلسه استراحت نشستن چهاردهم برپائی
 چپ نشستن و پائینه پای راست برداشتن در همه نشستن
 مگر در تشهد آخر هموار بر زمین نشستن (در تشهد اول نشستن
 در تشهد اول اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بخواند پس بر خیزد
 تکبیر گویان دست بردارد پای چپ را زیر انگشتان پای
 راست بیرون آوردن سر انگشتان بر زمین نهاده
 پائینه بردارد و دست راست بر زانوی چپ بر نهادن
 مثل حساب انگشتان پنجاه و سه و دست چپ بر زانوی
 چپ نهاده انگشتان کشاده وقت الا الله در تشهد آخر
 بمسحه پا نزد هم سلام دوم دادن -

سوال اگر ترا پسند که نماز وقت جماعت گذاردن حیثیت جواب بگو برو چه اصح سنت مؤکده است الجماعة سنة مؤكدة لا یحالیها الا متافق (نویس آن) اصلي فرض الظهور أربع ركعات اداء لله تعالى متوجها الى الكعبة الشريفة مع الإمام الله اکبر سوال اگر ترا پسند اگر کسی در نماز فرض سهو چیزی ترک کند چه کند

جواب - بگو اگر در نماز نزدیک باشد آن بیارد و باقی تمام کند دوم بدو سجده سهو بآخر نماز کند و اگر زمانه دراز گذشته باشد نمیتواند کرد نماز آن از سر گیرد - سوال - اگر ترا پسند نماز سنت البعاص اگر سهو ترک کند چه کند -

جواب - بگو اگر در فرض شروع کرده باشد فرض تمام کند و بقیه نماز دو سجده سهو کند چنانکه الحیات اول ترک کند و بقیام رود نشاید باز آمدن و یا تحیات خواندن یا قنوت ترک کند و در سجده رود نشاید که باز آمدن و قنوت خواندن و چون الحیات آخر خوانده باشد دو سجده سهو بکند نماز تمام باشد -

سوال - اگر ترا پسند که اگر کسی در نماز بیعتی ترک کند چو تسبیح در رکوع یا در سجود یا در جلسه استراحت سجود سهو بکند یا نه جواب بگو کند -

سوال اگر ترا پرسند اگر کسی را در نماز شک افتد در عدد رکعات که چهار رکعت کرده است یا سه چه کند -
 جواب بگو که از اقل گیرد در رکعت دیگر بکند یا آخر نماز دو سجده سهو بکند -

سوال اگر ترا پرسند که در سجود سهو چه خواند -
 جواب بگو این دعا بخواند سبحان الذي من لا ينال ولا يسهو ولا يغفل ولا يلهو -

سوال اگر ترا پرسند سجود سهو چیست -

جواب بگو سنت است -

سوال اگر ترا پرسند که سجده سهو ترک کند نمازش روا باشد یا نه

جواب بگو روا باشد لیکن ثواب کم باشد -

سوال اگر ترا پرسند که اگر شافعی مخفی اقتدا کند سجده سهو کند شافعی چه کند -

جواب بگو متابعت نکند چون امام از نماز فارغ شود مقتدی سجده سهو کند و سلام دهد -

سوال اگر ترا پرسند سجده تلاوت چیست -

جواب بگو سنت است هر قاری و مستمع را چون سجده کند

بیرون نماز نیت کند نوبت آن اسجد بتلاوة القرآن

لوجه الله تعالى الله اکبر و تکبیر احرام بندد و تکبیر

فرورفتن گوید و تکبیر احرام دست بردارد و تکبیر گویان سر

از سجده بردارد و سلام گوید و چون سجده کند اندرون
من از تکبیر برای فرو رفتن گوید و دست بردارد.

سوال اگر ترا پسند در سجده تلاوت چه خواند.

جواب بگو این خواند سجده و جی الذی خلقه و صورته
و شق سمعه و بصره بحوله و قوته.

سوال اگر ترا پسند سجده تلاوت چند است.

جواب بگو چهارده است از آن دو سجود در سوره حج است

سوال اگر ترا پسند که سجده ص چیت

جواب بگو سجده شکر است مستحب است بیرون نماز کند
اندرون نماز حرام است.

سوال اگر ترا پسند که اگر کسی سجده ص در نماز کند نمازش
باطل شود یا نه.

جواب بگو باطل شود.

سوال اگر ترا پسند که شافعی کفنی اقتدا کند و حنفی سجده ص
بکند شافعی چه کند.

جواب بگو متابعت نکند بلکه مفارقت کند و یا در قیام
انتظار کند.

سوال اگر ترا پسند انتظار در قیام کند سجده سهو بکند یا نه
جواب بگو نمکند.

سوال اگر ترا پسند نماز بچند چیز باطل شود
جواب بگویده چیز باطل شود اول سخن کردن دوم سه حرکت
 بیانی کردن سیوم وضو باطل شود چهارم نجاست تر بدو
 رسیدن بخلاف خشک چون در حال دفع کند پنجم
 عورت برهنه شدن در نماز و چون باد جامه از عورت
 بردارد در حال پوشاندن نمازش باطل شود ششم نیت
 نماز بریدن هفتم روی از قبله بگردانیدن هشتم چیزی
 خوردن و آشامیدن در نماز نهم خندیدن بقیه دهم مرتد شدن
 نفوذ بالله منها -

سوال اگر ترا پسند شافعی بحنفی اقتدا کند یا حنفی بشافعی
 اقتدا کند روا باشد یا نه -

جواب بگو روا باشد -

سوال اگر ترا پسند اگر شافعی بحنفی اقتدا کند و شک شد
 که امام فرض از فرائض که پیش شافعی است ترک کرده است
 یا نه چنانکه تسبیح در فاتحه و غیر آن نماز شافعی بحنفی درست باشد یا نه
جواب بگو درست باشد -

سوال اگر ترا پسند اگر مصلی را شک شود در ترک فرض بعد از
 سلام آن شک معتبر باشد یا نه
جواب بگو معتبر نباشد -

سوال اگر ترا پرسند نماز جمعه چند چیز واجب شود -
 جواب بگو هفت چیز واجب شود اول مسلمان بودن بالغی
 سیوم عاقلی چهارم آزادی پنجم ذکوریت ششم تندرستی
 هفتم میقتی بودن -

سوال اگر ترا پرسند نماز سنت جمعه چند رکعت است -
 جواب بگو هشت رکعت پیش از جمعه چهار رکعت و پس از جمعه
 چهار رکعت -

سوال اگر ترا پرسند شرط درستی جمعه چند چیز است -
 جواب بگو سه چیز است اول شهر یا در دهی گذاردن
 و بیرون شهر یا در صحرا روانی باشد دوم با چیل یعنی آزاد مستوطن
 گذاردن سیوم وقت ظهر گذاردن -

سوال اگر ترا پرسند فرض جمعه چند چیز است -
 جواب بگو دو چیز است دو خطبه عربی پیش از جمعه خواندن
 دوم دو گانه جماعت گذاردن -

سوال اگر ترا پرسند در دو خطبه چند فرض است
 جواب بگو پنج است اول الحمد لله گفتن دوم بر محمد صلی الله
 علیه وسلم صلوة دادن سیوم قوم را بتقوی وصیت کردن و این
 هر سه در هر دو خطبه فرض است چهارم یک آیت مفهم از قرآن
 خواندن در خطبه اول یا در دوم پنجم مؤمنان را دعا کردن در خطبه آخر -

سوال اگر ترا پسند شتر الخطبه چند چیز است -

جواب چگونه چیز است اول طهارت از حدث
دوّم طهارت از جنب سیوم ستر عورت چهارم خطبه
استاده خواندن مگر آنکه عاجز باشد از استادن پس
نشسته بخواند پنجم میان دو خطبه اندکی نشستن و قرار گرفتن
در آن ششم خطبه عربی گفتن پاری درست نباشد هفتم چهل مدانه
را کمال شنوایدن هشتم پس از زوال خطبه بخواند و اگر پیش از
زوال خطبه بخواند درست نباشد نهم در میان هر دو خطبه موالات کردن
سوال اگر ترا پسند سنهائی جمعه چند چیز است -

جواب چگونه چیز است اول غسل کردن که از فجر صادق
رواست و در وقت نماز اولی است دوّم پاکیزه کردن
از بوی عرق و بوی بغل و عانۀ و فاخر چیدن و سبت گرفتن
سیوم جامه سفید پوشیدن چهارم خوش بوی کبارداشتن
و در حالت خطبه خاموش بودن اگر بشنود و اگر نه بذکر خدا تعالی
و یا بقرآن مشغول باشد -

سوال اگر ترا پسند نیت نماز جمعه چگونه کند -

جواب چگونه باین طور اصلی فرض الجمعة زکمتین متوجها
الی جهة الکعبة الشریفة مع الامراء لله تعالی الله اکبر
سوال اگر ترا پسند نیت سنت جمعه چگونه کند -

جواب بگویند کند اصلی سنة الجمعة رکعتین قبلتین
متوجها الى الکعبة الشریفة اداء لله تعالى الله اکبر
سوال اگر ترا پسند که وقت نماز ضحی و نماز هر دو عید
و نماز تراویح آن کیست

جواب بگو وقت نماز ضحی و نماز هر دو عید از طلوع آفتاب
تا نماز پیشین و سنت است تا حیض تمام مقدار دوح یعنی روشنائی
بر زمین افتد و وقت نماز تراویح پس از غنق تا صبح صادق -
سوال اگر ترا پسند نماز هر دو عیدین چند گانه رکعت است

جواب نماز هر دو عید دو گانه دو گانه رکعت است در اول
رکعت هفت تکبیر و در دوم رکعت پنج تکبیر و میان هر دو تکبیر گوید
سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ و در حالت
تکبیر دست بر وارد و بخواند و در رکعت اول سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى
الَّذِي و در دوم هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ -

سوال اگر ترا پسند نیت نیت عید الفطر چه گونه کند -

جواب بگو هم چنین کند اَصْلِي سُنَّةِ الْفِطْرِ رَكَعَتَيْنِ اَدَاءً
لِلَّهِ تَعَالَى مَعَ الْاِمَامِ اَللَّهُ اَكْبَرُ -

سوال اگر ترا پسند نیت نیت عید الاضحی چه گونه کند -

جواب بگو هم چنین کند اَصْلِي سُنَّةِ عِيدِ الْاَضْحَى رَكَعَتَيْنِ
اَدَاءً لِلَّهِ تَعَالَى مَعَ الْاِمَامِ اَللَّهُ اَكْبَرُ -

سوال اگر ترا پسند غسل هر دو عید چیست -

جواب بگو سنت است -

سوال اگر ترا پسند غسل هر دو عید از کجاست -

جواب بگو از نیم شب رواست -

سوال اگر ترا پسند نماز هر دو عید با جماعت گذاردن چیست -

جواب بگو سنت است -

سوال اگر ترا پسند نماز تراویح چند رکعت است -

جواب بگو بیست رکعت است بده سلام در هر شبی ماه

رمضان و ختم قرآن در تراویح افضل است از آنکه در هر رکعتی

بعد از فاتحه سه بار سوره اخلاص بخواند -

سوال اگر ترا پسند نماز تراویح با جماعت گذاردن چیست

جواب بگو سنت است -

سوال اگر ترا پسند نیت نماز تراویح چگونه کند -

جواب بگو هم چنین کند اُصَلِّيْ سُنَّةَ التَّرَاوِيْحِ رَكَعَتَيْنِ

اَدَاءً لِلّٰهِ تَعَالٰی مَعَ الْاِمَامِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ -

سوال اگر ترا پسند که تکبیر گفتن چیست در هر دو عید -

جواب بگو سنت است -

سوال اگر ترا پسند تکبیر گفتن از کدام وقت است -

جواب بگو در عید الفطر از قزو شدن آفتاب تا نماز عید و در

عید الضحی از صبح عرفة تا آخر ایام تشریق پس همه فریضه و سنت
مثل ضحی و تنجید و قضا و ادا که درین روزها کند -

سوال اگر ترا پسند صیغه تکبیر چیست -
جواب بگو **اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَا اِلهَ اِلَّا اَللّٰهُ**
وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَبِلهِ الْحَمْدُ -

سوال اگر ترا پسند سنتها موقته مثل سنت رواتب و ضحی
و هر دو عید و تراویح چون فوت شود قضا کند یا نه -
جواب بگو قضا کند -

سوال اگر ترا پسند فطره چیست -
جواب بگو فریضه است -

سوال اگر ترا پسند فطره فریضه تا کی شود -

جواب بگو پس از فرو شدن آفتاب شب فطره -

سوال اگر ترا پسند فطره فریضه بر کدام کس شود -

جواب بگو بر هر مسلمانی که آزاد باشد و بر هر کس که نفقه او بر او
واجب باشد مثل فرزند و زن مسلمانی و بنده و از قوت کیشبان
روز او عیال او زیاده باشد -

سوال اگر ترا پسند فطره از چه ادا کند -

جواب بگو از غالب قوت آن موقع که شخص آن چنانست

سوال اگر ترا پسند فطره تا کی ادا کند -

جواب بگویش از فرو شدن آفتاب روز عید و پس از نماز عید ادا کردن اولی است و پس روز عید اگر بداد قضا باشد.

سوال اگر ترا پسند فطره بکه ادا کند.

جواب بگو باضاف زکوة و بروایتی سه مسکین یا بسه فقیه و در وجهی بیک کس ادا کردن رواست.

سوال اگر ترا پسند فطره بر هر سری چند باشد.

جواب بگو پنج رطل بغدادی و ثلث رطل باشد.

سوال اگر ترا پسند رطل بغدادی چیست.

جواب بگو وزن رطل بغدادی صد و سی درم شرعی باشد.

سوال اگر ترا پسند بوزن هند چند سیر و لوی باشد.

جواب بگو فطره بوزن هند هشت سیر کم شش درم سنگ باشد بوزن قدیم.

سوال اگر ترا پسند یک سیر وزن هند چند توله میشود.

جواب بگو وزن یک سیر سی توله میشود.

سوال اگر ترا پسند بوزن سورتی چند سیر باشد.

جواب بگو بقول امام رافعی پنج سیر و پنجم حصه سیر یعنی خمس سیر و بقول امام نووی پنج سیر و پنج توله میشود یعنی هفتم حصه سیر باشد.

و جمله فطره بوزن توله بقول امام رافعی ۱۹۲ یعنی هشت کم دو صد

توله باشد و بقول امام نووی ۱۸۰ یعنی بیست کم دو صد توله میشود.

سوال اگر ترا پرسند عید الضحیٰ چیست -
 جواب بگو اضحیٰ سنت است - سوال اگر ترا پرسند قربانی چگونه کند -
 جواب بگو ہفت کس دو سالہ کا و پنج سالہ شتر بدہند و اگر گوسفند باشد
 دو سالہ کی بدہد (یعنی گوسفند دو سال تمام کردہ باشد) و سال سوم شروع و
 بیش یک سال تمام کردہ و سال دوم شروع شدہ باشد -

سوال اگر ترا پرسند قربانی معیوب چون یک چشم کور و پای
 لنگ و بیماری و لاعنہ کہ در استخوان او مغز نماندہ باشد
 و کرکین و گوش بریدہ اگرچہ اندکی باشد و ذنب بریدہ باشد
 روا باشد یا نہ -

جواب بگو روا نباشد -

سوال اگر ترا پرسند قربانی بے سرون و سرون شکستہ و خایہ
 کوفتہ و خسی رواست یا نہ -

جواب بگو رواست -

سوال اگر ترا پرسند وقت قربانی ذبح کی است -

جواب بگو از طلوع آفتاب روز عید مقدار اُح و وقت دو رکعت
 نماز و دو خطبہ بیک گذشتہ باشد تا آخر ایام تشریق فروشد آفتاب
 سوال اگر ترا پرسند وقت ذبح قربانی چند چیز سنت است -

جواب بگو چہار چیز است اول بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَکْبَرُ دوم اَللّٰهُمَّ
 هَذَا مِنْكَ وَ اِلَيْكَ فَتَقَبَّلْ مِنِّي گفتن سیوم صلوٰۃ بر غنیمت ستون

چهارم روی بقبله آوردن بوقت کشتن دودست و یک پابستن
 و مستحب است قربانی دهنده را ناحن و موی ناگرفتن از اول ماه
 ذی الحجه تا قربان دهند سوال اگر ترا پرسند که گوشت
 از قربانی خویش خوردن رواست یا نه جواب بگو رواست
 قاضی همدان کند که سه حصه کند از آن یک حصه برائے خود و حصه دوم برائے
 درویش و مساکین و حصه سوم برائے خویش و اقربا و فقیرا ولی تراست از تو نگو
 و در منقحی مسطور است تو نگر این را همان کند گوشت تازه بایشان دهد -
 سوال اگر ترا پرسند از قربانی چیززی فروختن یا مردوری
 قصاب از پوست رواست یا نه -
 جواب بگو روا نیست -

سوال اگر ترا پرسند در نماز جنازه چند رکن است
 جواب بگو در نماز جنازه هفت رکن است اول نیت کردن و نیت
 چنین کند اُصَلِّيْ فَرْضَ الْمَيِّتِ الْحَاضِرِ بِأَرْبَعِ تَكْبِيرَاتٍ اَدَاءً لِلَّهِ
 تَعَالَى اَللّهُ اَكْبَرُ اگر امام باشد اِمَامًا بگوید اگر اماموم باشد
 مَعَ اَلِاِمَامِ بگوید و مرده را تعیین کردن واجب نیست دوم چهار
 تکبیر گفتن سیوم پس از تکبیر اول فاستحه خواندن چهارم پس از
 تکبیر دوم بر رسول صلی الله علیه و آله و سلم درود فرستادن صلوة
 چنانچه گوید اَللّهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ
 وَسَلَّمْتَ وَبَارَكْتَ وَرَحِمْتَ وَتَرَحَّمْتَ عَلٰى اٰبِرَآءِهِمْ

وَعَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ بِحَمْدِ بَیْسِ اَزْکَبِیْرِ سِیَوْمِ
 مرده را دعا کردن اَللّهُمَّ اغْفِرْ لِحَبِیْنَا وَمِیَّتِنَا وَشَاهِدِنَا
 وَغَائِبِنَا وَصَغِیْرِنَا وَكَبِیْرِنَا اَللّهُمَّ مَنْ اَحْيَيْتَهُ مِنْآفَا حِیَهِ
 عَلَى الْاِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنْآفَوْفِهِ عَلَى الْاِیْمَانِ
 ششم استاده نماز کردن اگر قادر بر قیام باشد هفتم سلام
 دادن و دست برداشتن در همه تکبیرهاست و پس
 از تکبیر چهارم گفتن مستحب است اَللّهُمَّ لَا تَحْرِمُنَا اَجْرَهُ وَلَا
 تَقْتُلْنَا بَعْدَهُ وَاعْفِرْ لَنَا وَلَهُ وَارْحَمْنَا مَعَهُ بِرَحْمَتِكَ
 يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ اگر مرده زن باشد اَجْرَهَا وَلَا
 تَقْتُلْنَا بَعْدَهَا وَاعْفِرْ لَنَا وَلِهَا وَارْحَمْنَا مَعَهَا بگویند
 و در طفل این نیت گویند اَللّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرْطًا لِابْنِیهِ
 وَسَلَفًا وَذُخْرًا وَعِظَةً وَاعْتِبَارًا وَشَافِعًا وَمُسْقِعًا
 لَهُمَا وَثَقِلْ اَللّهُمَّ بِهِ موازینهما وافرغ الصَّبْرُ عَلَى
 قُلُوبِهِمَا بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ -

سوال اگر تراپرسند زکوة زروسیم بچند چیز واجب شود -

جواب بگو بر پنج چیز اول مسلمانى دوم آزادى سیوم ملک
 تمام چهارم سال تمام بروى گذرد پنجم نصاب تمام باشد -

سوال اگر تراپرسند تمام نصاب زکوة زرو سرخ چیست
 جواب بگو فرض است اگر بیت متقال خالص باشد نیم

مشقال واجب شود -

سوال اگر ترا پرسند وزن بیت مشقال زربوزن هبند
چند توله می شود -

جواب بگو هفت و نیم توله باشد -

سوال اگر ترا پرسند نصاب زکوة سیم چیست

جواب بگو اگر دو بیت درم شرعی باشد پنج درم لازم
آید - سوال اگر ترا پرسند وزن دو بیت شرعی درم

برابرو وزن هبند چند توله می شود -

جواب بگو پنجاه و دو نیم توله می شود -

سوال اگر ترا پرسند وزن ده درم شرعی چند مشقال باشد -

جواب بگو وزن ده درم شرعی هفت مشقال باشد -

سوال اگر ترا پرسند زکوة بچند گروه ادا کنند

جواب بگو بهشت گروه ادا کنند اول گروه فقیر اند دوم گروه

مسکینان اند سیوم گروه عاقلان اند که مال زکوة کنند چهارم

گروه مؤلفه اند که در اسلام نوا آمده اند و ضعیف اعتقاد بودند پنجم

گروه رقاب اند یعنی مکاتبان اند چندان زکوة بایشان دهند

که آزاد شوند ششم گروه غارمان اند یعنی دام داران اند که

بهر نفقه خویش و عیال خویش کرده باشند چندان زکوة بایشان

دهند که دام ادا شود هفتم گروه غازیان اند هشتم گروه ابنار السبیل

اندر معنی ره گذران که بسفر بیرون آمده باشند بمبلغی راه و نفقه راه ندارند قال الله تعالی انما الصدقات للفقراء والمساکین والعاملین علیها والمؤلفة قلوبهم و فی الرقاب والغارمین و فی سبیل الله وابن السبیل فریضة من الله والله علیهم حکیم -

سوال اگر ترا پرسند که فقیر کیست

جواب بگو فقیر آن باشد که او رایج مالی نباشد

سوال اگر ترا پرسند مسکین کیست

جواب بگو مسکین آن باشد که از مال چیزی دارد بایشه دارد فاما بقدر ریاست او و عیال او وفا نمیکند -

سوال اگر ترا پرسند اگر بعضی گروه یافته نمی شود نصیب ایشان بدیگران فتمت کردن رواست یا نه

جواب بگو رواست

سوال اگر ترا پرسند هر گروهی چند کس را زکوة ادا باید کرد -

جواب بگو از هر گروهی کس از سه کس زکوة ادا نه باید کرد -

سوال اگر ترا پرسند زکوة بچند گروه ادا کردن روانیست -

جواب بگو به پنج گروه اول تو نکر دوم کبی بقدر کفایت کس

تواند کرد سوم بنده را چهارم بنی هاشم را پنجم بنی مطلب را -

سوال اگر ترا پرسند روزه رمضان شهر الله چند چیز واجب است -

جواب بگو چه چیز اول اسلام دوم بلوغ سیوم عقل چهارم قدرت بروزه -

سوال اگر ترا پرسند در روزه چند چیز فرض است -

جواب پنج چیز فرض است اول نیت کردن و نیت چنین کند نَوَيْتُ أَنْ أَصُومَ غَدًا عَنْ أَدَاءِ فَرَضِ شَهْرِ رَمَضَانَ هَذِهِ السَّنَةِ لِلَّهِ تَعَالَى دوم نیت روزه فرض پس از فرو شدن آفتاب تا صبح صادق روا بود و نیت روزه سنت بروز تا پیشین روا بود سیوم خویشتن را از خوردن و آشامیدن نگاه داشتن چهارم خود را از مباشرت نگاه داشتن پنجم خود را از قبیحه نگاه داشتن -

سوال اگر ترا پرسند سنت روزه چند است -

جواب بگو سه سنت است اول تعجیل افطار چون آفتاب فرو شود بقیته او بگوید بوقت افطار اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ اَمِنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلَىٰ رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ دوم تا خیر سحور به نزدیک فجر صادق نه چندان که شک افتد سیوم ترک سخن بیهوده و غیبت کردن

سوال اگر ترا پرسند چند روز روزه داشتن سنت است -

جواب بگو دو شبانه و پنجشنبه و عرفة و ایام البیض در هر ماهی یعنی سیزدهم و پانزدهم و روزه تا سوعا و عاشورا و شش

روزه شوال و روز آدینه تہا و شنبہ تہا روزہ داشتن
مکروه است و روزہ ہمہ سال داشتن اگر مضرت می رسد
یا حق کسی فوت شود مکروه باشد۔

سوال اگر ترا پسند روزہ ہر دو عید و سہ روز ایام
تشریف و یوم الشک روزہ داشتن رواست یا نہ
جواب بگو روا نیست۔

سوال اگر ترا پسند اگر کسے بفراموشی چیزی بخورد یا جماع
کند و یا خاک و یا گسرنی اختیار بگو فرو شود روزہ
باطل شود یا نہ۔

جواب بگو روزہ باطل نہ شود۔

سوال اگر ترا پسند اگر کسے روزہ دار خنثہ کند یا در
سورخ ذکر یا بلبی یا در گوش چیزی فرو چکاند و در باطن رسد
روزہ باطل شود یا نہ۔

جواب بگو باطل شود۔

سوال اگر ترا پسند اعتکاف در دہ روز آخر ماہ رمضان

چسیت۔
جواب بگو سنت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم است و بروایتی سنت
مؤکدہ است و جز مسجد روا نباشد و مسجد جامع اولیٰ تراست
چون کہ بہ نماز بیرون آمدن نمی افتد و اگر بیرون آید از

برای جمعه اعتکاف باطل نشود چنانکه اگر بیرون آید برای
قضا حاجت و با اکل و شرب روا باشد و اعتکاف باطل نشود۔

سوال اگر ترا پسند اعتکاف بچه حاصل شود۔

جواب بگو به نیت و درنگ کردن در مسجد۔

سوال اگر ترا پسند نیت اعتکاف چگونه کند۔

جواب بگو چنین کند قَوَّيْتُ أَنْ أُعْتِكَفَ لِلَّهِ تَعَالَى ۔

سوال اگر ترا پسند معتکف با عیال خود نزدیکی یا مباشرت
کند بشدت بعد از آنکه قبله گیرد و غیر آن و منی بیرون
آید اعتکاف باطل نشود یا نه۔

جواب بگو باطل شود۔

سوال اگر ترا پسند جواب عطشه رحمت الله گفتن حییت۔

جواب سنت است اگر عاقل بگوید اَلْحَمْدُ لِلَّهِ

سوال اگر ترا پسند ابتدا سلام کردن حییت۔

جواب بگو سنت مؤکده است و چنان سلام گوید که او بشنود
اگر سنوا باشد۔

سوال اگر ترا پسند یک شخص از جمعی سلام کند سنت کفایه
باشد یا نه۔

جواب بگو باشد۔

سوال اگر ترا پسند سلام چگونه کند۔

جواب کمترین سلام اینست اَلسَّلَامُ عَلَیْکُمْ یَا سَلَامُ عَلَیْکُمْ
و بدین ده نیکی بنویسند او را یعنی مسلم را و تمام تر سلام آنست
که گوید اَلسَّلَامُ عَلَیْکُمْ وَ رَحْمَةُ اللّٰهِ وَ بَرَکَاتُہُ و بدین
سی نیکی بنویسند بهر کلمه ده نیکی و جواب سلام همبرین
صفت باید داد۔

سوال اگر ترا پرسند که شخص معین سلام کند و جواب
دیگر دهد از شخص معین ساقط شود یا نه۔

جواب بگوئی شود۔
سوال اگر ترا پرسند اگر کسی بر قضا حاجت یا بکاری مشغول
باشد بروی سلام کند یا نه۔

جواب بگویند و اگر سلام کند واجب نمیشود
سوال اگر ترا پرسند فرض بر چند نوع است۔

جواب بگو فرض هر دو نوع است یکی فرض کفایت دوم فرض
عین چنانکه وضو و پنج وقت نماز و روزه ماه رمضان
و حج و جمعه و غسل جنابت و غزا اگر کفار ان قصد اہل اسلام
کند و جواب سلام دادن اگر بیک شخص معین سلام کند
چنان جواب دهد که بشنود اگر استنوا باشد تا فرض از وی
ساقط شود اما این چیزها چون خود یک آرد ساقط شود والا نه
و فرض کفایت چنانکه جواب سلام دادن اگر سلام بجامعت

کرده باشد و یک شخص از ایشان جواب سلام دهد و نماز
جنازه و علوم شرعی مثل تفسیر و حدیث و فقه و امر معروف
و نهی منکر و زیارت خانه کعبه اما این چیزها چون یکجا
بجا آرد از دیگران ساقط شود۔

سوال اگر ترا پرسند حج بچند چیز واجب شود
جواب بگو بهشت چیز واجب شود اول اسلام دوم بلوغ
سیوم عقل چهارم آزادی پنجم وجود زاده راحله رفتن و
بازگشتن ششم این راه هفتم امکان رفتن۔

سوال اگر ترا پرسند ارکان حج چند چیز است۔
جواب بگو چهار چیز است اول احرام بستن و آن نیت است
دوم وقوف عرفه سیوم طواف خانه کعبه چهارم سعی میان
صفاه و ده کردن۔

سوال اگر ترا پرسند وقت وقوف عرفه کیست۔
جواب بگو از ذوال روز عرفه تا فجر صبح صادق از روز نحر۔
سوال اگر ترا پرسند واجبات حج و غیره از ارکان مندرج
چند چیز است۔

جواب بگو سه چیز است اول احرام گرفتن از میقات دوم
سنگ انداختن سیوم خلق یا سه موی کوتاه کردن و زن حلق
نه کند بلکه کوتاه کند۔

سوال اگر ترا پسند عمره چیست

جواب بگو عمره فرض است

سوال اگر ترا پسند کیفیت عمره چیست

جواب بگو بشتن گرد بر گرد کعبه و آمدن شد کردن بیان

صف دوم و سه -

سوال اگر ترا پسند ارکان عمره چند است -

جواب بگو سه چیز است اول احرام دوم طواف سیوم

سعی میان صف دوم و سه -

سوال اگر ترا پسند سنتهای حج چند است

جواب بگو هشت است اول افراد یعنی اول حج کردن بعده

عمره دوم بَتِّكَ اللَّهُمَّ بَتِّكَ لَا شَرِيكَ لَكَ بَتِّكَ أَنْ

الْحَمْدُ وَالْبِقْعَةُ وَالْمُلْكُ لَا شَرِيكَ لَكَ گفتن سیوم طواف

قدوم کردن چهارم شب خفتن به مزدلفه پنجم دور کعبت نماز

گزاردن ششم شب خفتن بنی هفتم طواف وداع کردن

هشتم وقت احرام ازار و رداسفید پوشیدن -

سوال اگر ترا پسند در حج دعوات مأثوره چیست -

جواب بگو در ابتدا طواف بگوید بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُمَّ

إِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِّقًا بِكِتَابِكَ وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا

بِسُنَّةِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و چون برابر در

یعنی برابر مقام ابراهیم **رسد** بگوید **اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا**
الْبَيْتَ بَيْتُكَ الْحَرَامَ وَالْأَمْنُ حَرَمُكَ أَمْنُكَ وَهَذَا
مَقَامُ أَنْبِيَاءِ جَلِيلِكَ الْعَامِدِينَ بِكَ مِنَ النَّارِ وَأَشَارَتِ
سُورَى مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ كَسَدَ و چون برابر رکن عراقی **رسد**
 بگوید **اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشُّكِّ وَالشَّرِّ وَالنِّفَاقِ**
وَسُوءِ الْأَخْلَاقِ وَسُوءِ الْمُنْظَرِ فِي أَهْلِ وَالْمَالِ وَالْوَلَدِ
 و چون برابر میزاب **رسد** بگوید **اللَّهُمَّ أَظْلَنِي فِي ظِلِّكَ**
يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّكَ و **أَسْقِنِي بِكَاسِ مُحَمَّدٍ شَرَّابًا**
 هنیئا لا ظمأ بعد هذا أبدا یا ذی الجلال والاكرام
 و در میان رکن شامی **رسد** بگوید **اللَّهُمَّ اجْعَلْ حِجَابًا**
مَبْرُورًا وَسَعْيًا مَشْكُورًا وَعَمَلًا مَقْبُولًا وَتِجَارَةً
لِي تَبُورَ و چون میان حجر اسود و رکن یمنی **رسد** بگوید
اللَّهُمَّ رَبَّنَا إِنِّي فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي الْآخِرَةِ
حَسَنَةٌ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ وَاحْشُرْنَا مَعَ الْأَبْرَارِ بِرَحْمَتِكَ
يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ
وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ بِفَضْلِ وَرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ
الرَّاحِمِينَ - فصل بدانکه در مسواک کردن نوع طهارتی
هست و مستحب است و از رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم
 روایت است که فرموده **الْبُتُوكَ مُطَهَّرَةً لِلْفَمِ وَمِرْصَاةً**
 لب و فم را پاکیزه کند و آینه است

لِلرَّبِّ وَسَوَاكُ كَرْدَنِ مَسْحَبِ اسْتِ وَاسْتِحْبَابِ اَنْ مَوَكَّدَه
 اَنْتِ چُونِ نَمازِ خَواہِدِ گِذارِ دِخواہِ نَمازِ فَرَضِ وَخَواہِ نَمازِ سُنَّتِ
 بَاشَدِ وَنَزْدِ سَاخْتَنِ وَضُو وَنَزْدِ خَوانَدَنِ قُرْآنِ وَنَزْدِ بَیدارِ
 شَدَنِ اَزْ خَوابِ وَنَزْدِ مَتَغیرِ شَدَنِ بُوئی بُو اسطَہِ خُورَدَنِ
 چَیزِ کِیہِ اَزْ بُوئی نَاخُوشِ بَاشَدِ یا بَیخِ مَوشی دِرازِ یابِہِ بَسیارِ
 گُفْتَنِ وَمانَدَنِ اَنْ وَنَزْدِ زَرْدِ شَدَنِ دِنَدَنِ وَنَزْدِ رَفْتَنِ
 بِمَنْزِلِ خُودِ وَنَزْدِ بَکُوابِ رَفْتَنِ۔

فصل عرضانی الالسنان ظاهرا و باطنا و طولانی
 اللسان للخبیر الصبیح لولان ایشق علی امتی لا یرتم
 بالسؤال السؤال کل رکعتین او استاک لوضو نماوان
 لم یفصل بینہما فاصل حیث لم یجش تجس فوذلك

لخبیر الحمیدی باسناد جید رکعتان يسؤال افضل
 من سبعین رکعة بلا سؤال كما دل عليه خبر الصحيحين

ويقال انه سهل خروج الروح وتبديد الخليل قبل
 السؤال غير اذن او بعده من اثار الطعام والسؤال

افضل منه ان ينوي بالسؤال الستة لكتاب عليه

ويبلغ ريقه اول استياكون لا يمضيه (مكة نقل) في العین قوه العین

وربما ينجم بدانك محدث يا جنب چون آب نیاید یا آب

دارد اما بان آب احتیاج دارد یا بان محتاج خواهد بود

از بهر خوردن خود یا رفیق خود یا حیوانی یا حرمت که با او باشد
 مثل اسب و گاو و شتره استر و دراز گوش و گوش و گوش
 و گوسفند و جز آن نه چون خاک و سنگ گزنده و خرس غیر آن
 شاید که تیمم کند و اگر آنجا که آبست ددی یا دزدی یا ضرری
 بود یا سرما سخت یا بیماری یا جراحتی بود که آب بکارداشتن
 بیم هلاکت بود یا رنج او را زیاده شود تیمم کند و بدانکه ارکان
 تیمم پنج است اول نقل خاک پاک دوم نیت سوم مسح روی
 چهارم مسح دست پنجم ترتیب اما کمال ترتیب آنست که اول
 بسم الله بگوید و هر دو دست را بر خاک پاک زند و نیت تیمم کند
 که نماز فرض بر خود مباح میکنم یعنی برای نمازی که خواهد
 گذارد نیت کند که نماز فرض مباح میکنم و بگوید که تیمم
 فرض میکنم که درست نباشد و نیت در دل زکا دارد و تاوست
 گرد آلوده بر روی نهد و نیت رفع حدث نکند که بمذهب
 امام شافعی رضی الله عنه به تیمم حدث برداشته نشود و به روی
 مسح کرده خاک زیر میوهها نرساند پس انگشتی را بیرون کند
 و هر دو دست را دیگر بر خاک زند و انگشتان کشاده وارد
 دست چپ و دست راست را تا مرقع مسح کند و بدست راست
 دست چپ را مسح کند و کند دست بهم و در مالد و میان انگشتان
 خلال کند و یک ضرب کفایت بود چون غبار بهم محل فرض

برسد والا زیاده کند و اگر جراحت پوشیده نباشد اعضاء درست
 را بشوید و از هر موضع جراحت تیمم کند و اگر جراحت پوشیده باشد
 یا عضوی شکسته بسته بود اعضاء درست را بشوید و بر ساتره و
 جبیره مسح کند و تیمم کند چون وقت شستن عضو مجروح بود و اگر
 جبیره و ساتره بر طهارت نهاده بود آن نماز دوباره قضا نکند
 والا قضا باید کرد و مسافر پیش از تیمم طلب آب بکند از رفیقان
 و در جوانب منزل بگردد و نظر بر راست و چپ بکند و باید که
 طلب آب و تیمم هر دو در وقت نماز بود و نشاید که پیش از آنکه
 وقت نماز در آید تیمم بکند و اگر بکند فرض نماز بدان تیمم
 نتوان کرد و بیک تیمم کیفریضه بکند و پیش نتوان کرد و نوافل
 هر چند که خواهد روا باشد مدام که تیمم تباه نشده باشد
 و اگر تیمم از برائے مرض کرده است و مرض به شود یا از برائے
 عدم آب کرده است و آب بیابد وضو و غسل واجب شود و اگر
 در میان نماز بر آب قادر شود تیمم باطل نه شود تا از نماز
 فارغ شود و اگر کسی در وقت نماز آب و خاک نیابد
 برائے حرمت وقت نماز را بکند و چون یکی از هر دو
 یافته شود آن نماز را باز گذارد و لیکن اگر در جنازه است
 باشد در نماز بعد از فاتحه سوره دیگر نه خواند و اگر کسی
 تیمم از بهر سرماند یا بنده که از خواجه خود بگیرد یا فرزندی که

بیدستوری شرع از پدر و مادر بگیرند و تیمم نماز کند
 آن نماز را قضا باید کرد. و اگر داند که آن خروفت باب
 میرسد تاخیر کردن اوّلی باشد تا با آخر وقت نماز به وضو
 بگذارد. و چون در سفر بود و از جنابت تیمم میکند چون آب
 نیابد شاید که پس از نماز فرض گذاردن نماز نافله بگذارد و
 قضا آن نیز بخواند زیرا که قرآن خواندن هم از نافله است.
 در بیان عقیقه بدانکه عقیقه سنت است و عقیقه نام گوشتیست
 که بزائیدن پسر ذبح کنند و اگر پسر باشد دو گوسفند
 ذبح کنند یا یکی و اگر دختر باشد یکی و در حدیثی رسول الله
 صلی الله علیه و آله وسلم فرموده است و معیش راجع باینست
 که عقیقه از پسر دو گوسفند است و از دختر یک گوسفند و زیان
 ندارد شمارد اگر گوسفندان نر باشند یا ماده و مستحب است
 که روز هفتم عقیقه کند و گفته اند که اگر طفلی در کوچه بمیرد عقیقه
 او نکرده باشند در حق مادر و پدر شفاعت نکند و حدیثی که
 رسول الله صلی الله علیه و سلم فرموده معیش راجع باینست که ذبح
 کند عقیقه را از وی روز هفتم و نام نهند او را و بستر مذمومی بر
 او را و مستحب است که گوشت عقیقه را بپزند و بچینه صدقه کنند
 و پای عقیقه بقاله دهند و فروختن هیچ چیز از آن جائز نیست و
 مستحب است که موی سر او را وزن کنند و بوزن آن سیم و زر بصدقه دهند.

مسئلہ از باب الصلوة۔ از کتاب فتح المعین شرح قرۃ العین نقل کردہ است

وَيُقْتَلُ أَيْ الْمُسْلِمُ الْمَكْتَلِفُ الظَّاهِرُ حَدًّا بِضَرْبٍ عَنْقٍ

اور قتل کیا جائے یعنی مسلمان مکلف ظاہر حد کے طور پر گردن مارنے سے

إِنْ أَخْزَجَهَا أَيْ الْمَكْتُوبَةَ عَامِدًا عَنْ وَقْتِ جَمْعٍ لَهَا

اگر وہ اس کو یعنی فرض نماز کو جان بوجھ کر جمع کے وقت سے خارج کر دے

إِنْ كَانَ كَسَلًا مَعَ اعْتِقَادٍ وَجُوبِهَا إِنْ لَمْ يَتَبَّعْهُ

اگر عجز سستی سے نماز کی فرضیت کے اعتقاد کے باوجود یہ فعل کرے اور تو بہ کرانے پر بھی

الْإِسْتِثْنَاءُ وَعَلَى نَذْبِ الْإِسْتِثْنَاءِ لَا يَضْمِنُ مَنْ

تو بہ نہ کرے اور تو بہ طلب کرنا ایک امر مستحب ہونے کی بنا پر جو شخص

قَتَلَهُ قَبْلَ التَّوْبَةِ لَيْكُنْهُ يَأْتِيهِ وَيُقْتَلُ كُفْرًا

تو بہ سے پہلے ہی اسے قتل کر دالے وہ ذمہ دار نہ ہوگا لیکن گناہ گار ہوگا اور اگر نماز کو کفر سے قتل کیا جائے

إِنْ تَرَكَهَا جَاهِدًا وَجُوبًا فَلَا يُعْصَلُ وَلَا يُصَلِّي عَلَيْهِ

اگر وہ الجہاد فرضیت کے انکار کے ساتھ نماز کو چھوڑ دے۔ پس اسے نہ تو غسل دیا جائے اور نہ اس پر نماز پڑھی جائے

وَيُبَادِرُ مَنْ مَرَّ بِفَائِتٍ وَجُوبًا إِنْ فَاتَ بِلَا عُدْرٍ

اور مذکور بالا مسلمان کو چاہئے کہ فوت شدہ نماز کو بہت جلد ادا کرے۔ اگر بلا عذر فوت ہو چکی ہو

فَيَلْزِمُهُ الْقَضَاءُ فَوْرًا قَالَ شَيْخُنَا أَحْمَدُ بْنُ حَجْرٍ حَرَّمَ اللَّهُ

اور اسے فوراً قضا کرنا لازم ہے ہمارے شیخ احمد ابن حجر رحمہ اللہ فرماتے ہیں کہ

يُظَاهِرُ أَنَّهُ يَلْزِمُهُ صَرْفُ جَمِيعِ زَمَنِهِ لِلْقَضَاءِ مَا عَدَا مَا يَحْتَاجُ فِيهِ

ظاہر ہے کہ اسے اپنا تمام وقت نماز کی قضا میں صرف کرنا چاہئے سوائے اتنے وقت کے

لَا بُدَّ لَهُ مِنْهُ وَأَنَّهُ يَجْرِمُ عَلَيْهِ التَّطَوُّعُ انْتَهَى وَيُبَادِرُ بِهِ

جو اس کی ضروری حاجتوں کے لئے ضروری ہے اور یہ بھی ظاہر ہے کہ اس پر نفل حرام ہے اور قضا کی طرف جلدی کرے

نَذْبًا إِنْ فَاتَ بِعُذْرٍ كَتُمِّ لَمْ يَتَعَدَّرْ بِهِ وَيَسِيَانِ كَذَلِكَ

سحب طور پر اگر وہ نماز عذر سے قضا ہوئی ہو مثلاً نیند اور بحول جس میں تعمیدی نہ ہوئی ہو

وَيَسُنُّ تَرْتِيبَهُ أَيْ الْفَائِتِ فَيَقْضِي الصُّبْحَ قَبْلَ الظُّهْرِ وَهَكَذَا

اور اسکی ترتیب یعنی فوت شدہ نماز کی ترتیب سنت ہے۔ پس صبح کی نماز کو پڑھے قبل فقہا کرے اور اسطرح

وَتَقْدِيمُهُ عَلَى حَاضِرَةٍ لَا يَخَافُ فَوْتَهَا إِنْ فَاتَ بَعْدُ

اور سنت ہے کہ حاضر نماز پر جبکہ فوت ہونے کا خوف نہ ہو فقہا کو مقدم کرے اگر عذر سے قضا ہوئی ہو

وَإِنْ خَشِيَ فَوْتَ جَمَاعَتِهَا عَلَى الْمُعْتَمِدِ - وَإِذَا فَاتَ

اگرچہ جماعت فوت ہو جانے کا اندیشہ ہو تو بھی قضا کو پہلے پڑھے (قول معتبر ہے) اور اگر بے عذر

بِلَا عَذْرِ فَيَجِبُ تَقْدِيمُهُ عَلَيْهَا - أَمَّا إِذَا خَافَ فَوْتَ

قضا ہوئی ہو تو احادیث مقدم کرنا واجب ہے۔ لیکن جبکہ حاضر نماز کے قضا ہونے

الْحَاضِرَةِ بِأَنْ يُقْعَ بَعْضُهَا وَإِنْ قَلَّ خَارِجَ الْوَقْتِ

یعنی اسکا کچھ تھوڑا سا حصہ بھی وقت سے خارج ہونے کا اندیشہ ہو

فَيُلْزِمُهُ الْبَدْءُ بِهَا - وَيَجِبُ تَقْدِيمُ مَفَاتٍ بِغَيْرِ عَذْرِ

تو حاضر نماز شروع کرنا لازم۔ اور جو نماز بلا عذر قضا ہوئی ہو اسے

عَلَى مَفَاتٍ بَعْدُ وَإِنْ فَقَدَ التَّرْتِيبَ لِأَنَّهُ سُنَّةٌ

اس نماز پر مقدم کرنا واجب ہے جو کہ عذر سے قضا ہوئی ہو۔ اگرچہ ترتیب جاتی رہے کیونکہ ترتیب تو سنت ہے

وَالْبَدَأُ وَاجِبٌ وَيَنْدُبُ تَأْخِيرُ الرُّوَاتِبِ عَنِ

اور قضا کی جلدی واجب ہے اور سبب ہے کہ مؤکدہ سنتوں کو

الْفَوَائِتِ بَعْدُ وَيَجِبُ تَأْخِيرُهَا عَنِ الْفَوَائِتِ بِغَيْرِ عَذْرِ

عذر سے فوت ہونے والی نمازوں سے مؤخر کرے اور جو نمازین بغیر عذر کے قضا ہوئی ہیں ان سے مستحکم مؤخر کرنا واجب

بیان معراج - قوله تعالى - سبحان الذی استجاب بعدد لیل من المسحاة

واعتقاد کنند که معراج رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حق بود
و بحکم بودند بروح مجرد و بیداری بودند بخواب و خدای عزوجل
اورا بہ بیت المقدس برد و از آنجا اورا بہفت آسمان برد
و بنود بوی آنچه نمود و گفت با وی آنچه گفت و حوض کوثر اورا
عطا کرد و مقام محمود اورا بخشید و آن مقام شفاعتست و ہمہ
خلق را بشفاعت او حاجت است و اورا بشفاعت کس حاجت
نیست و بتا شد - و اعتقاد کنند کہ سوال منکر و نکیر علی بنہا و
علیہما الصلوٰۃ والسلام در گور حق است - چون شخص بمیرد منکر و
نکیر آمدہ اورا در گور زندہ کنند و بنشانند و از پروردگار
عالم و پیغمبران او و از دین مسلمانی سوال کنند و ہر کس کہ
ایمان باللہ سبحانہ و تعالیٰ داشتہ باشد و ایمان بہترین
بہتران عالم محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم داشتہ باشد و
تعظیم امر ہا را رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کردہ باشد یعنی احکام
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بجان و دل قبول کردہ باشد و
از سفر دنیا نیکو رفتہ باشد حق سبحانہ و تعالیٰ اورا توفیق
بخشد تا جواب منکر و نکیر نیکو گوید پس اورا گویند بحسب ہنجون
نودامادی و بیدار نکردند اورا الا دو سترین اہل او و دوری از
بہشت در گور او کشایند و گور او را فراخ گردانند و باز بمیرد
ولیکن در راحت و خوشی باشد تا روز قیامت و بد بخمتان

بعذاب گور گرفتار باشند و اعتقاد کنند که عذاب گور حق است
 کافران و بعضی از عاصیان اهل ایمان را و اعتقاد کنند که قیامت
 و حشر و نشر و ترازو و حساب و شفاعت و صراط و دوزخ و بهشت
 همه حق است و صراط پللی است که بر روی دوزخ کشیده است
 باریکتر از موی و تیزتر از شمشیر قدما بران لغزان باشند و پیر و کار
 عالمیان حق سبحانه و تعالی و تقدس بفضل و رحمت خویش قدما
 مؤمنان و نیکوکاران را بران بدار و تا باسان و زود بگذرند و بهشت
 رسند انشاء الله تعالی و نعیم اهل بهشت هرگز بریده نشود و کافران
 و آنکه بے ایمان مرده باشند جاوید در دوزخ بمانند لغو و باطلها
 و از امت بهترین بهترین عالم محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم هفتاد هزار
 کس باشند که با هر هزار از ایشان هفتاد هزار کس دیگر باشند که
 بے عذاب و بے حساب به بهشت روند بیکبار - باب بیان احسان
 قال رسول الله صلی الله علیه و سلم **اَلْاِحْسَانُ اَنْ تَعْبُدَ اللهَ**
كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَاِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَاِنَّهُ يَرَاكَ معنی حدیث
 راجع باینست که نیکوکاری آنست که عبادت و بندگی خدا تعالی
 چنان کنی گویا خدا را می بینی اگر تو خدا را تعالی را
 نمی بینی خدا را تعالی ترا می بیند و بحقیقت احسان روح نماز است
 و نماز یک دران روح نبود همچون آدمی بود مرده و کالبدی بیجان
 و ازین جاست که رسول الله صلی الله علیه و سلم فرموده است **اِنَّ**

اللَّهُ تَعَالَى لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ
 إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَنِيَّاتِكُمْ مَغْنِش راجع باینست بدست
 و راستی که خدای تعالی بصورت شما و مال شما نظر نمی کند ولیکن
 بدل شما و عمل شما و نیت شما نظر میکند. پس بنده مؤمن چون نماز
 میکند از دایه که اندیش کند که از برای خداوند خود ایستاده است
 و با خداوند خود را از میگوید و بدل حاضر و خاشع و خاضع و متواضع
 باشد و تلبانی گذارد و رکوع و سجود نماز تمام بجای آورد و شرط بط
 و ارکان و سیات نماز بجای آورد و خاص خدا را کند. **فصل** بدانکه
 با مادر و پدر نیکی کردن فرض است و فرمان ایشان باید بردن
 در هر چه فرمایند الا آنکه بنا فرمانی خدای عز و جل و رسول الله صلی الله
 علیه و آله فرماید که در آن چیز فرمان نباید بردن و خلاف شرع
 نشاید کردن بدانکه در حق مادر و پدر عاق شدن از گناه است
 کبائر است و نیکی با ایشان کردن و ایشان را نارنجانیدن
 فرض است و الله تعالی و تقدس در قرآن کریم بعد از امر بعبادت
 خود و نهی از شرک امر می فرماید با حسان کردن با مادر و پدر همچنین
 خداوند سبحان و تعالی امر فرموده به نیکی کردن بجای خویشتان
 و قبیان و مسکینان و با همسایه که خویش باشد و با همسایه که خویش
 نباشد و بار رفیق در سفر و بار راه گذرے چنانکه میفرماید در آیت کریمه
 وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا یعنی عبادت خدای تعالی

کنید و آن باز گیرید باین پنج چیز را وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا یعنی نیکوئی
 کنید بجائے مادر و پدر و بَدَى الْقُرْبَى وَ بِجَائِے خویشان
 و عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہما گفت سوال کردم از پیغمبر صلی اللہ
 علیہ وسلم کہ کدام عمل فاضلتر است فرمود الصَّلَاةُ لَوْ قُتِلَ بِهَا یعنی
 نماز کردن بروقت آنرا و امام احمد حنبل رحمۃ اللہ علیہ در کتاب
 الصَّلَاةُ گفته است جَاءَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ
 قَالَ أَوَّلُ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مِنْ عَمَلِهِ
 صَلَاتُهُ فَإِنْ تَقَبَّلَتْ صَلَاتُهُ تَقَبَّلَ سَائِرُ عَمَلِهِ وَإِنْ
 رُدَّتْ صَلَاتُهُ رُدَّتْ سَائِرُ عَمَلِهِ معنیش راجع باینست کہ اول چیز
 کہ سوال کنند از آن بنده را در روز قیامت از عمل او کہ نماز او
 باشد پس اگر قبول کنند نماز او را قبول کنند باقی عملهای
 او را و اگر مردود کنند نماز او را مردود کنند باقی عملهای او را
 و از رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم روایت است کہ فرمود ہر کس کہ طہارت
 نیکو بند و نماز بوقت خویش بگذارد و رکوع و سجود تمام بجای
 آورد و بدل خاشع و خاضع و متواضع باشد آن نماز او میرود تا زیر
 عرش خداے سبحانہ و تعالیٰ و میگوید یعنی با نماز گذار گوید کہ
 خدا تعالیٰ ترا نگاہ دارد چنانچہ تو مرا نگاہ داشتی و اگر چنین نکنند گوید
 کہ خداے تعالیٰ ترا ضائع گرداند چنانچہ تو مرا ضائع کردی نحو ذہاب شد
 منہا و آن نماز را چون جامہ کہنہ در ہم پیچند و بر روی زمین ریزند

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ وَصَلَّى
 اللَّهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ
 أَجْمَعِينَ أَسْعَدَكَ اللَّهُ تَعَالَى فِي الدَّارَيْنِ۔ اہل بیت
 یہ کتاب معلم الاسلام علم شریعت کے بیان میں واسطے پڑھنے
 والوں کے اوپر ترتیب سوال و جواب کے لکھی گئی ہے اور اسکا
 نام معلم الاسلام رکھا گیا ہے وَاللَّهُ الْمُوفِيُّ بِالْإِتْمَامِ
 وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ نہین پیدا
 کیا جن اور انسان کو مگر واسطے عبادت کے۔
 سوال۔ اگر کوئی پوچھے کہ اسلام کیا چیز ہے۔

جواب کہو اپنی گردن پر قبول کرنا واسطے عبادت کے وہ
 عبادت کہ خدا نے حکم کیا ہے اور جو خدا نے منع فرمایا ہے
 اس سے بالکل دور رہنا اور کام کرنا اور حکم شرع کے۔
 سوال اگر کوئی پوچھے کہ بنا اسلام کے کتنے فرض ہیں۔

جواب کہو پانچ فرض ہیں۔ پہلا فرض کلمہ شہادت کا کہنا
 دوسرا فرض پانچ وقت کی نماز ادا کرنا تیسرا فرض ماہ رمضان
 المبارک شریف کے روزہ رکھنا چوتھا فرض مال کی زکوٰۃ
 دینا پانچواں حج کعبہ شریف کا کرنا۔ سوال اگر کوئی پوچھے کہ

ایمان کیا چیز ہے۔ جواب کہو قولہ تَعَالٰی اُولٰٓئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِ الْاِيْمَانِ
یعنی اللہ کی طرف سے ہدایت بیج دلِ مؤمنین کے ہے
اقرار کرنا ساتھ زبان کے اور بیج جاننا ساتھ دل کے اور
عمل کرنا ساتھ حکم شرع کے پس ایمان کے اصل دو ہیں اقرار
کرنا زبان سے اور دوسرا بیج جاننا ساتھ دل کے اور عمل کرنا
ساتھ حکم شریعت کے عمل کرنا فرع ہے اگر اقرار چھوڑ دیوے
کافر ہووے اگر بیج جاننا چھوڑ دیوے منافق ہو جاوے
اور عمل چھوڑ دیوے تو گنہگار ہو جاوے جیسا کہ بعضہ فرض
نماز کے سوائے واجب کے نہ کر نیسے ترک فضیلت ہووے
تیجھے ایمان ساتھ اعتبار فرع کے عمل زیادہ کرنے سے ایمان
زیادہ ہوتا ہے جیسا کہ دلیل قرآن ہے اور عمل نہ کرنے سے
ایمان میں نقصان ہوتا ہے۔

سوال اگر تجھکو پوچھے کہ عمل داخل ایمان ہے یا نہیں۔

جواب کہو کہ عمل داخل ایمان نہیں بلکہ فائدہ ایمان کا ہے۔

سوال اگر تجھکو پوچھے کہ وضو کے فرض کتنے ہیں۔

جواب کہو چھ فرض ہیں۔ پہلے نیت کرنا دل سے اور زبان
سے منہ دھونے وقت اور دوسرا منہ دھونا پیشانی کے

اوپر بال اوگنے سے لیکر نیچے ٹھڈی تک لبنائی میں اور چوڑائی
میں ایک کان سے دوسرے کان تک پانی جاری کر کے پانی

سے ہووے ایک بال بھی سوکھانہ رہے کیونکہ اگر سوکھا رہے تو وضو نہ ہوگا۔ تیسرا دونوں ہاتھ کہنی تمام تک دھونا چوتھا سر کا مسح کرنا۔ پانچواں دونوں پاؤں دھونا ٹخنے تک چھٹا ترتیب سے وضو کرنا پہلے منہ دھونا بعد ہاتھ بعد اوسکے مسح کرنا سر کا پیچھے اوسکے پاؤں دھونا۔ اگر فرض ترک کرے یا ترتیب چھوڑ دیوے وضو درست نہ ہووے۔

سوال اگر تجھ کو پوچھے وضو میں کتنی سنت ہیں۔
جواب کہو دس سنت ہیں۔ پہلا بسم اللہ الرحمن الرحیم تین بار کہنا اور دوسرا دونوں ہاتھ دھونا پہنچے تک۔ تیسرا تین وقت کلی کرنا چوتھا ناک میں پانی ڈالنا تین بار اور پانچواں تمام سر کا مسح کرنا اور چھٹا مسح دونوں کان کرنا مع کان کے سوراخ کو تین بار سنا تو ان خلال ڈارھی کا کرنا اگر گھٹ ہووے اور دونوں ہاتھ کی اونگلی کا خلال کرنا اور دونوں پاؤں کی اونگلیوں کا خلال کرنا۔ آٹھواں پہلے سیدھا عضو دھونا پھر بائیں عضو دھونا۔ نوواں ہر ایک عضو کو تین تین بار دھونا۔ دسواں ایک پیچھے ایک دھونا۔

سوال اگر تجھ کو پوچھے وضو اور غسل کے کتنے شرط ہیں۔
جواب کہو پانچ شرط ہیں۔ پہلا پانی پاک شرط ہے دوسرا جاری کرنا پانی کا اور شرط ہے دھونا پانی سے اگر پانی جاری کر

منہ دھو وے وضو اسکا درست ہے۔ یہ مسئلہ فتح المبین رسالہ
 شرح قرۃ العین سے نقل کیا ہے صفحہ ۷۰ وین بمطبعة وادی النيل المصری
 تیسرا اوپر عضو کے بدل پانی نہ چاہئے مثل زعفران کے اور صندل
 کے چوتھا اور اگر زخم ہو اور پانی نہ پہنچ سکے اور اگر دوسری کوئی
 چیز ہے کہ پانی نہ پہنچ سکے درست ہے عضو کو دھو وے
 اور بیٹی پر مسح کرے اور واسطے اسکے تجم کرے۔ پانچواں وقت
 ہر نماز کے وضو کرے جو کہ تسلسل بول کے مرض میں واقع ہو و جو تورا تھا صہین ہی ہو شرط اسکو تہمین اگر شرط
 ہو کر وضو درست ہوگا اگر شرط دور نہ کرے وضو درست نہ ہوگا۔

سوال اگر کوئی پوچھے وضو کو توڑنے والی کتنی چیزیں ہیں۔
 جواب کہو پانچ چیزیں ہیں۔ پہلا باہر آنا دو نوں رستوں سے
 آگے پیچھے سے گزرنی سے نہیں ٹوٹتا ہے دوسرا سونا ٹیکے کر کے تیسرا دور
 ہونا عقل کا دیوانگی سے یا بیہوشی یا مستی سے یا بیماری سخت
 سے چوتھا لگنا بیگانہ مرد کا بدن بیگانی عورت کے بدن سے
 مردہ ہو یا زندہ پانچواں ہتھیلی ہاتھ کی لگائے یا فرج کو باغ
 یا لڑکے کو مرد کو یا زندہ کو اپنا بیگانہ سجانے پشت ہاتھ کی انگلیں
 آڑی یا کھڑی۔

سوال اگر کوئی تجھکو پوچھے کہ وضو والے پر کتنی چیزیں حرام ہیں۔
 جواب کہو تین چیزیں حرام ہیں۔ پہلا نماز دوسرا ہاتھ لگانا
 قرآن شریف پر تیسرا طواف کرنا کعبۃ اللہ کا۔

سوال اگر کوئی تجھ کو پوچھے کہ غسل جنابت کا کتنی چیز سے واجب ہوتا ہے۔

جواب کہو دو چیز سے اول پہونچنا ختنہ گاہ مرد کا پنج ختنہ گاہ عورت کے منی باہر آوے یا نہین فاعل و مفعول دونوں پر غسل واجب ہوتا ہے اگرچہ وطی و برکی ہو وے دوسرا باہر آنا منی کا جس طور سے کہ ہو وے۔

سوال اگر کوئی تجھ کو پوچھے کہ غسل جنابت میں کتنے فرض ہیں جواب کہو تین فرض ہیں۔ پہلا نیت کرنا اس طرح پر نیت کرتا ہوں میں غسل جنابت کی ناپاکی دور ہونے کے واسطے اور من زدرست ہونے کے واسطے اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلاَّ اللهُ پڑھنا دوسرا فرض پانی تمام بدن کو اور بالوں کو پہونچانا تیسرا فرض دُور کرنا پلیدی کا۔

سوال اگر کوئی تجھ کو پوچھے بیچ غسل جنابت کے کتنی سنت ہے۔ جواب کہو پانچ سنت ہیں۔ پہلی سنت بسم اللہ کہنا تین بار دوسرا دونوں ہتھیلی ہاتھ کی تمام بدن پر پانی ڈالکر پھیرنا تیسرا وضو کرنا چوتھا ملنا بدن کو تمام ہاتھ سے پانچواں ایک جگہ پر بیٹھ کر آنگ دھونا۔

سوال اگر کوئی تجھ کو پوچھے کہ جنابت والے پر کتنی چیزیں حرام ہیں جواب کہو پانچ چیزیں پہلی نماز دوسرا ہاتھ لگانا قرآن شریف

کو تیسرا پڑھنا قرآن کا چوتھا خانہ کعبۃ اللہ کا طواف کرنا یا نچوان ٹھہرنا بیچ مسجد کے۔

سوال۔ اگر کوئی تجھ کو پوچھے کہ کتنے وقت نماز پڑھنا حرام ہے
جواب کہو پانچ وقت نماز پڑھنا حرام ہے جو نماز کہ سبب
 رکعتی ہے اس وقت پڑھنا حرام نہیں ہے مگر مکہ معظمہ میں حرام
 نہیں۔ پہلا وقت صبح کہ تا آفتاب اوپر آئے۔ دوسرا
 آفتاب نچوڑا سا اوپر آئے۔ تیسرا وقت ظہر کا برابر آفتاب
 ہووے یعنی ڈھل جاوے بعد میں نماز پڑھے روز جمعہ کے
 حرام نہیں ہے۔ چوتھا تیغی نماز عصر کے آفتاب نیچے ہو جاوے
 یا نچوان وقت آفتاب غروب ہونے کے آگے۔ جو نماز سبب
 رکعتی ہے مثل نماز روزہ اور تحیات المسجد اور نماز قضا اور نماز سنت
 رواتب اس وقت میں یہ نماز حرام نہیں۔

سوال اگر کوئی پوچھے کتنی شرط سے نماز واجب ہوتی ہے۔

جواب کہو تین چیز سے پہلی شرط مسلمان ہونا دوسرا بالغ
 ہونا تیسرا عاقل ہونا۔

سوال اگر کوئی پوچھے کہ نماز کی کتنی شرطیں ہیں۔

جواب کہو پانچ شرطیں ہیں۔ اول شرط پاک کرنا بدن
 کا وضو کرنا اور گیسٹا پاک پہننا دوسرا ڈھانپنا بدن کا ناف سے
 زانو تک مردوں کو اور لونڈیوں کو اور عورت کا بدن تمام

دُھا پنا مگر مُنہ اور دونوں تھیلی ہاتھ کی کھلی رکھنا۔ تیسرا جگہ پاک
ہونا چوتھا صفحہ طرف قبلہ کے کرنا پانچواں جاننا وقت کا یقین سے
ساتھ کہنے بانگی عادل کے۔

سوال اگر کوئی تجھ کو پوچھے کہ بیچ ایک رکعت کے کتنے فرض
ہیں۔ جواب کہو انیس فرض ہیں۔ پہلا فرض نیت نماز کی
کرتا۔ نیت کرتا ہوں میں فرض نماز صبح کی دو رکعت ادا کرتا ہوں
واسطے اللہ کے مُنہ طرف کعبہ شریف کے اللہ اکبر اگر امام
ہو وے انا اماما ہے اگر مقتدی ہو وے مع الإمام
کہے۔ اگر نماز قضا ہو وے تو بجائے ادا کے قضا کہے الف
سے اللہ اکبر کی رے تک نیت سے غافل نہ ہو وے باقی
نیت فرض کی اسی طرح سے کرے۔ دوسرا فرض یہ ہے کھڑا
رہ کر نماز پڑھنا اگر طاقت کھڑے رہنے کی نہیں ہے تو ٹیکا
دیوار کا دیکر کھڑا رہے اگر دیوار کے ٹیکے سے کھڑا نہ رہ سکے
بیٹھ کر پڑھے۔ اگر بیٹھ کر بھی نہ پڑھ سکے تو لیٹ کر اشاریے
پڑھے۔ تیسرا فرض تبکیر حرام کہنا۔ چوتھا بسم اللہ کے ساتھ
الحمد پڑھنا اگر الحمد سے ایک حرف یا تشدید چھوڑ دیوے
یا وَلَا الضَّالِّین کی جگہ میں ظ پڑھے اس کی نماز درست نہ ہوگی
پانچواں رکوع کرنا ہاتھ سے زانو کو پکڑ کر برابر جھکنا۔ چھٹا آرام
کرنا بیچ اس کے تین وقت سبحان ربی الاعلیٰ و بحمدہ کہنا اگر امام

ہو وے تو تین سے گیارہ تک مقتدی کی انتظاری کرنا تاکہ اوسکو رکعت مل جاوے۔ سنا تو ان سرگور کو ع سے اٹھنا سنت ہے کہ ہاتھ کا نڈھے تک اٹھا کر تکبیر کہنا۔ آٹھواں آرام کرنا بیچ اوسکے ہے۔ نو ان سجدہ کرنا پہلا۔ دسواں آرام کرنا بیچ اوسکے اور سجدہ میں پیشانی کو زور دینا تاکہ گادی ہو تو بیٹھ جاوے اور پاؤں کی اونگلیوں کو کھڑا کرنا۔ گیارہواں بیٹھنا درمیان دو سجدے کے بارہواں آرام کرنا بیچ اوسکے۔ تیرہواں سجدہ دوسرا کرنا۔ چودھواں آرام کرنا بیچ اوسکے پندرہواں بیٹھنا وسطے تحیات آخر کے۔ سولہواں پڑھنا تحیات کا سترہواں درود شریف پڑھنا اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ تک بیچ تحیات آخر کے اور زیادہ پڑھنا دُبَّارُكَ حَمْدُ حَمْدُ تک اور پیچھے اسکے دعاہین وہ بھی پڑھنا۔ اٹھارہواں سلام دینا پہلا۔ اونیسواں ترتیب کو نگاہ رکھنا۔

سوال اگر کوئی تجھ کو پوچھے کہ نماز کی کتنی سنتیں ہیں۔ جواب کہ پندرہ ہیں۔ پہلا ہاتھ اوپر اٹھاوین پہلی تکبیر تحریمہ کو دوسرا ہاتھ پکڑنا بائیں کلائی کو اوپر ناف کے نیچے سینے کے رکعت باندھے۔ تیسرا اِنِّیْ وَجَّهْتُ وَجْهَیْ لِلدِّیْنِ فَطَرَتِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ حَنِیْفًا مُّسْلِمًا وَمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِکِیْنَ اِنَّ صَلٰوَتِیْ وَنُحْبٰتِیْ وَمَمٰرِیْ بِاللّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ

لَا شَرِيكَ لَهُ وَبَدَّلَكَ إِيمَرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ پڑھنا
 اے عوذ باللہ پڑھنے کے بعد بسم اللہ اور سورہ الحمد کی شروع کرنا
 پانچواں زور سے بلند پڑھنا بیچ جگہ بلند کے اور آہستہ پڑھنا
 بیچ جگہ آہستہ کے۔ چھٹا آمین کہنا۔ ساتواں بیچ چار رکعت نماز
 کے اول کی دو رکعت میں الحمد کے نیچے کوئی سورت پڑھنا
 بیچ صبح اور ظہر کے لمبی پڑھنا اور عصر و عشا میں میانہ پڑھنا
 اور مغرب میں سورت کوثر پڑھنا جیسا کہ الم نشرح یا مانند
 اسکے اور صبح و عشا اور جمعہ میں پہلی رکعت میں سَبِّحْ اسْمَ
 اور دوسری میں هَلْ أَتَاكَ آمُطْوَانٌ هَآ تَهَا وَطَّوَيْنَ اسطے
 رکوع میں جانے کے تین وقت سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ
 کہنا اگر امام ہووے تو تین پانچ سات گیارہ تک پڑھے
 انتظاری مقتدی کی کرے تاکہ رکعت مل جاوے۔ نوآن ہاتھ
 اوٹھاوے کھڑا رہنے رکوع سے تکبیر کہے کاندھے تک سیدھا
 کھڑا ہووے سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ کہے اور اسکے بعد مِلَاءُ
 السَّمَوَاتِ وَمِلَاءُ الْأَرْضِ وَمِلَاءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدَهُ
 پڑھے۔ دسواں اور سجدہ میں جاتے وقت پہلے زانو اور بعد میں
 ہاتھ اور نیچے پیشانی پر زور دیوے اگر گادی ہووے تو بیٹھ جاوے
 اور سجدے میں تین بار سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ کہے گیارہواں
 ورمیان دو سجدے کے بیٹھے اور یہ دعا پڑھے رَبِّ اغْفِرْ لِي

وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِي وَارْزُقْنِي وَاهْدِنِي وَعَافِنِي
وَاعْفُ عَنِّي بِأَرْحَمَ دُورِ سَجْدَةٍ كَرْنَا سُكْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى
وَبِحَمْدِهِ تین بار کہنا۔ اور ذرا بیٹھنا تیرھواں تکبیراتِ تمام
منازین کہنا مگر تکبیرِ تحریمہ کو چھوڑ کر چودھواں بائیں پاؤں
پر بیٹھنا اور سیدھے پاؤں کو کھڑا کرنا اور پہلے تحیات میں
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ پڑھنا اور کھڑے رہنا
اور اللہ اکبر بولکر ہاتھ اٹھانا لیکن تحیاتِ آخر میں نہیں
پر بار بار بیٹھنا اور بائیں پاؤں نیچے پاؤں سیدھے کے
باہر نکالنا اور سیدھے پاؤں کی انگلیاں اوپر زمین کے
کھڑا رکھے اور کھلاب اوپر اٹھاوے اور ہاتھ سیدھا
اوپر زانو کے رکھے مثالِ حساب اونگلی کے (۵۳) ترین کا۔
دوسرے انتظارِ امام میں بعد التحیات کے اِنَّكَ حَمِيدٌ
حَمِيدٌ کے بعد یہ دعا پڑھے اللَّهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ
وَاعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَاعُوْذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ وَالْفِتْنِ
وَاعُوْذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ اس کے بعد یہ دعا پڑھے
اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِيْ مَا قَدَّمْتُ وَمَا اَخَّرْتُ وَمَا اَسْرَرْتُ
وَمَا اَعْلَنْتُ وَمَا اَسْرَفْتُ وَمَا اَنْتَ اَعْلَمُ
بِهِ مِنِّيْ وَاَنْتَ الْمُوَجِّعُ لَا اِلَهَ اِلَّا اَنْتَ
وَلَا اِلَهَ غَيْرُكَ۔ پس سلام دیوے

اور بایان ہاتھ کی انگلیاں کھلی رکھیں اور وقت لا اِلَہَ اِلَّا اللّٰہُ کے اشارے سے سیدھے ہاتھ کی انگلی کو اٹھاوے پھر پھر سلام دوسرا دینا۔ اور نیت کر لے کہ سلام سیدھے ہاتھ کے حاضرین پر کرتا ہوں میں۔ اور نیت کرے کہ سلام بائیں ہاتھ کے حاضرین پر کرتا ہوں میں اور مقتدی نیت کرے کہ سلام امام کو کرتا ہوں میں اور حاضران پر دونوں طرف کے سوال اگر کوئی قم سے پوچھے جماعت سے نماز پڑھنا کیا ہے جواب کہو سنت مؤکدہ ہے جماعت سے نماز پڑھنا خلاف کرنے والا منافق ہے جماعت سے نماز پڑھنا کیلئے نماز پڑھنے سے سترہاویں درجہ کا ثواب حاصل ہوتا ہے بعض کتابوں میں ہے کہ ستر درجہ کا ثواب حاصل ہوتا ہے اگر جماعت کھڑی ہووے وضو کا تین بار دھونا سنت ہے اسکو ایک بار دھووے واسطے جماعت ملنے کے اگر وقت نماز کا جاتا ہے وضو کو تین بار دھونے سے ایک بار دھونا واجب ہے واسطے نماز کا وقت ملنے کے اور اگر امام چار رکعت نماز پڑھ کر پانچویں رکعت کو کھڑا ہوتا مقتدی کو یقین ہے کہ چار رکعت پوری ہوئی پانچویں کو کھڑا ہے مقتدیوں کے اشارہ کرنے سے بھیجا جاوے اشارہ اس طرح کرے اللہ اکبر اگر مقتدیوں کے اشارے سے نہ بیٹھے

تو مقتدیوں کو چاہئے کہ مفارقت کریں یعنی امام سے جدا ہوں
اپنی تجلیات پوری کر کر سلام پھیر لیں اور اگر امام کھڑا ہے
جماعت کی صف پوری ہووے اگر ایک مقتدی آوے رکعت
باندھ کر اس میں سے ایک آدمی کو اپنے برابر کھینچے اور اگر آگے
صف کی جگہ خالی ہے اس صف میں مل جاوے اگر گے صف
میں جگہ خالی ہے اور پیچھے صف بناوے تو جماعت کا ثواب
اوسکو نہ ملے۔ سوال اگر تیرے کو کوئی پوچھے کہ امام حنفی
ہے اور مقتدی شافعی اگر امام دعا ر قنوت نہ پڑھے تو شافعی
مقتدی کیا کرے۔ جواب کہو بعد سلام امام کے مقتدی
شافعی دو سجدہ سہو کرے بعد سلام پھیرے۔ سوال اگر
تجھ کو کوئی پوچھے کہ شافعی ساتھ حنفی کی اقتدا کرے حنفی سجدہ
سہو کرے شافعی کیا کرے۔ جواب کہو متابعت نہ کرے
جب امام نماز سے فارغ ہووے مقتدی شافعی دو سجدہ سہو
کرے بعد کو سلام دیوے۔ سوال اگر تجھ کو کوئی پوچھے
امام حنفی ہے سجدہ صا د کا ادا کرے تو مقتدی شافعی کیا کرے
جواب کہو متابعت نہ کرے مفارقت کرے یا انتظار ہی
کرے بیچ قیام کے۔ امام کے سلام کے بعد شافعی نے سلام پھرانا
سجدہ سہو کا نہ کرنا۔ سوال اگر امام ہو قرأت پڑھتا ہے اور
بھول جاوے تو مقتدیوں نے قرأت پڑھتے پڑھتے نیت

سے لقمہ دینا اگر قرأت نہیں پڑھتا ہے تو لقمہ نہیں دینا لقمہ دینے سے نماز باطل ہو جائے گی۔ سوال اگر کوئی تیرے کو پوچھے کہ نماز کتنی چیز سے ٹوٹی ہے۔ جواب کہ وہ دس چیز سے نماز ٹوٹی ہے پہلا نماز کے اندر کلام کرنے سے دوسرا نماز کے اندر ایک دم تین حرکت کرنے سے تیسرے وضو باطل ہونے سے چوتھا نجاست گیلی لگنے سے بخلاف خشکی جھاڑنے سے دفع ہووے پانچواں عورت کھلا بدن ہونے سے اگر ہو اسے کپڑا کھل جاوے اور عورت اس حالت میں بدن کو نہ ڈھانپے نماز باطل ہووے چھٹا نماز کی نیت میں خلل ہووے۔ ساتواں منہ قبلہ کی طرف پھراوے۔ آٹھواں بیچ نماز کے کھاوے پیوے۔ نو ان کھل کھلا کر ہنسنا۔ دسواں مسلمانی سے دور ہونا۔ باب الحیض جان تو کہ جو خون عورت نو سال کے بعد دیکھے اور ایک سال اور دن ہووے اور پندرہ رات اور دن نہ گزرے وہ حیض ہووے جس رنگ میں کہ ہووے۔ اور جان تو کہ حیض والی اور نفاس والی عورت کو نہ چاہئے کہ نماز پڑھے یا روزہ رکھے یا قرآن پڑھے یا مسجد میں بیٹھے اور نہ چاہئے کہ مرد اس کے ساتھ جماع کرے جب تک کہ پاک ہووے اور غسل حیض اور نفاس سے کرے اور آگے غسل کے جماع کرنا حلال نہ ہووے امام شافعی رضی اللہ عنہ کے مذہب میں۔ اگر بیچ رجم کے ہووے

نہ چاہئے کہ طواف کعبہ کا کرے جب تک کہ پاک ہووے اور
 غسل کرے۔ اور جان تو کہ جو پاکی حیض کے خون کے درمیان
 ہووے وہ بھی حیض ہووے مثلاً جو عورت کہ اوسکو حیض
 آیا پندرہ رات اور دن تک کہ خون آوے حیض ہووے اور
 بعد اوسکے استحاضہ اب وہ پندرہ دن کہ حیض ہے کبھی ہے
 کہ پانچ دن یا چھ دن کہ خون دیکھے اور پاک ہوئی اور غسل
 کیا اور نماز پڑھے اور روزہ رکھے اور پھر دو یا تین دن
 کے بعد پھر خون دیکھی وہ پاکی کہ اوسکے درمیان تھی اعتبار
 نہ رکھا جائے اور روزہ کہ ان دنوں کے درمیان پکڑا ہووے
 اور نماز کہ پڑھی ہووے درست نہ ہووے اور کمتر ایک
 رات اور دن خون بند ہووے وہ حیض نہ ہووے اور غسل
 نہ کرے اور اگر پندرہ اور سولہ رات اور دن گزرے وہ خون
 استحاضہ ہووے اور اس عورت کو مستحاضہ کہتے ہیں۔ پس
 اگر مستحاضہ عورت خون قوی اور ضعیف دیکھے تو قوی خون کو
 حیض پکڑے اگر ایک رات اور دن ہووے اور پندرہ رات
 اور دن سے نہ گزرے۔ اور اگر ضعیف ہووے حکم پاکی کا رکھتا
 ہے۔ لیکن پندرہ رات اور دن سے گزرے۔ اور ایسا ہی اگر خون
 قوی دیکھے غسل کرنا چاہئے اور ہر نماز کے واسطے اوس نماز کے
 وقت استنجائی جگہ دھووے اور اوپر لنگوٹ باندھے اندر کپڑی

کا ٹکڑا گھڑی کر کے رکھے اور وضو بناوے اور نماز فرض پڑھے
 اور نفل کی نماز جتنی چاہے پڑھے۔ اگر نماز کے درمیان خیال
 کرے کہ خون اس کو آ یا نماز کو تمام کرے درست ہوگا
 جب لنگوٹ بندھا ہووے۔ اور رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم کے زمانے میں ایک عورت مستحاضہ ہوئی اور خون اس
 جاری آتا تھا اور برتن رکھتی تھی اور برتن پر بیٹھتی تھی اور خون
 برتن میں جاتا تھا اور وہ نماز پڑھتی تھی اور اس حالت
 میں اسکی نماز درست ہووے اور اس واسطے نماز
 نہیں چھوڑتی تھی اور مستحاضہ عورت غیر نماز میں قرآن چاہے
 تو پڑھے اور جب دوسری نماز کا وقت آوے دوسرے
 بار وضو بناوے اور اسوقت کی نماز پڑھے اور ایک وضو
 سے دو فرض نہ چاہئے کہ پڑھے مثلاً وضو بنایا اور فرض نماز
 شام کی پڑھی بعد میں نفل نماز پڑھے یہاں تک کہ عشا کی نماز
 کا وقت آوے اور جو وقت کہ عشا کی نماز کا وقت آوے
 نہ چاہئے کہ اوس وضو سے دوسری نماز پڑھے نہ فرض نہ نفل
 تاکہ دوسرا وضو عشا کی نماز کے واسطے بناوے اور عشا کی
 فرض نماز پڑھے اور دوسری جتنی چاہے نماز نفل پڑھے تاکہ
 صبح کا وقت ہو جاوے بعد اوسکے اوس وضو سے کوئی دوسری
 نماز نہ چاہئے کہ پڑھے تاکہ دوسرا وضو صبح کی نماز کے واسطے

بناوے اور اسی ترتیب سے ہر نماز کے وقت میں وضو بناوے
 اور اس وقت کی فرض نماز پڑھے۔ اور جان تو کہ اگر مستحاضہ
 عورت تمام خون کو برابر دیکھے اگر شروع ہووے بہترین
 دن سے ایک رات اور دن حیض پکڑے اور باقی استحاضہ
 اگر عادت والی ہووے عادت کے موافق اس زمانہ میں کہ
 دیکھتی تھی حیض پکڑے اور باقی استحاضہ اور قوی خون وہ
 ہے کہ کالایا سبطر یا لال یا بدبودار ہووے اور ضعیف وہ ہے
 کہ اس صفت میں نہ ہووے اور جب عورت حیض سے پاک
 ہووے اور اسکی پاکی پندرہ رات اور دن نہ ہووے اور دوسرا
 خون دیکھے مثلاً اسکی پاکی دو روز ہوئی ہو یا کم یا زیادہ
 جیسا کہ پندرہ رات اور دن نہ گزرے اور پھر خون دیکھے وہ خون
 استحاضہ ہووے نہ حیض اور نماز اس حالت میں چاہئے
 کہ ادا کرے اور ہر نماز کے وقت میں استنجاء کی جگہ دھوے
 اور لنگوٹ باندھے اور وضو بناوے اور فرض نماز پڑھے
 اور نفل نماز جتنی کہ چاہے پڑھے اور قرآن بھی غیر نماز میں
 چاہے کہ پڑھے اور جب دوسری نماز کا وقت آوے دوسرے
 مرتبہ وضو بناوے اور اس وقت کی فرض نماز پڑھے اور ایک
 وضو سے دو فرض نہ پڑھے جیسا کہ کہا گیا۔

نفاس کا بیان جان کہ نفاس ایک خون ہووے کہ پیچھے
 پیدا ہونے فرزند کے آتا ہے وہ خون آگے فرزند پیدا ہونے
 کے آتا ہے وہ نفاس نہ ہووے۔ بیچ اوس حالت کے نماز
 چاہئے پڑھنا۔ جس گھڑی کہ فرزند اوس سے جدا ہووے
 پس اوس گھڑی خون نفاس کا ہے اور کتنی نفاس ایک
 گھڑی ہے اور غالب اوسکا چالیس رات دن ہے اور اکثر اوسکا
 ساٹھ رات اور دن ہے۔ جب فرزند پیدا ہووے اور اگر
 ایک گھڑی سے پاک ہووے بیچ اوس حالت میں غسل چاہئے
 کرنا اور نماز اور روزہ چاہئے ادا کرنا اور انتظاری میں چالیس دن کے
 اور ساٹھ دن کے نہ چاہئے ہونا۔ مستحب ہے کہ عورت آگے
 حیض اور نفاس کے ٹکڑا خوشبو دار استنجا کی جگہ پر رکھے جب
 عورت حیض سے پاک ہووے آگے نیچے ہونے آفتاب کے
 نماز ظہر کی اور عصر کی اوپر اوسکے واجب ہووے وہ اگر آگے
 صبح کے پاک ہووے نماز عشا کی اور نماز مغرب کی اوس پر
 واجب ہووے اور قضا روزہ ماہ رمضان بسبب حیض اور نفاس
 کے کھلا ہووے تمام واجب ہووے اور درست ہووے
 پے درپے نہ رکھے مستغرق قضا ادا کرے اور حرام ہووے
 مرد کے تنین ساتھ عورت حیض اور نفاس کے ہم بستر ہونا
 اور ناف سے زانو تک کوئی دوسرا فائدہ اوٹھانا اس وقت

تک کہ پاک ہووے اور غسل کرے لیکن روزہ غسل کے آگے درست
 ہووے جب صبح کے آگے خون بند ہووے روزے کی نیت
 کرے اور سنت ہے کہ غسل آگے صبح سے کرے اور اگر تیجے صبح
 کے غسل کرے روزہ درست ہووے شرط یہ ہے کہ نیت روزہ
 فرض کی آگے صبح کے کیا ہووے اور لیکن فرض ہووے کہ غسل
 آفتاب نکلنے سے پہلے کرے ساتھ وقت کے صبح کی نماز پڑھے
 اور اگر عیاذاً باللہ غسل نہ کرے جبکہ آفتاب اوپر آوے نماز
 صبح کی قضا ہووے اور آخرت کے عذاب کے لایق ہووے
 اور چاہئے کہ توبہ کرے اور پشیمان ہووے اور غسل کرے اور
 نماز فرض صبح کی قضا پڑھے اور لیکن روزہ درست ہووے
 اور جب نیت آگے صبح سے کیا ہووے ساتھ مذاہب امام شافعی
 رضی اللہ عنہ اور یہ کہ کہامین نے فرض ہے غسل آگے اوپر آنے
 آفتاب کے کرے خاص مہینہ رمضان کے نہیں بلکہ تمام مہینوں
 میں چاہے رمضان ہوئے چاہے نہ ہوئے۔ جس آدمی پر کہ
 غسل جنابت کا ہوئے جو عورت کہ حیض اور نفاس سے پاک ہوئی
 ہووے فرض ہووے کہ آفتاب نکلنے سے پہلے غسل کرے
 تاکہ صبح کی نماز وقت پر ادا کرے۔ اور جب عورت حیض سے پاک
 ہووے غسل اس پر واجب ہووے چاہے دو روز سے پاک
 ہووے یا تین روز سے یا چار روز سے جیسا کہ اسکی عادت ہووے

غسل کرنا چاہئے اور نماز صبح کی ادا کرے اور روزہ بھی پکڑے انتقاری
 سات دن کی یا تو روزہ کی نہ چاہئے کرنا جیسا کہ بعض عورتیں نہ جانتے
 والی ہیں اور عورت پر ادا کرنا نماز کا حیض کے دنوں کا نہ ہووے
 مگر جو نماز کہ آخر وقت میں پاکی میں آوے یا جو نماز کہ اس سے
 پہلے ہے۔ اگر اس وقت میں سفر یا مرض یا دوسرا عذر ہووے
 جمع کر سکتا ہے کرنا مثلاً اگر بیچ آخر وقت عصر کے حیض سے
 پاک ہووے چاہئے کہ ظہر اور عصر دو دنوں نماز ادا کرے اور اگر
 بیچ آخر وقت ظہر کے پاک ہووے اور اس وقت نماز ظہر
 کی ادا کرے اور صبح کے لے آگے نہ چاہئے پڑھے اور اگر عورت
 نماز حیض کے دنوں میں قضا کی ہے نہ چاہئے ادا کرے بدعت
 ہووے اور کفارہ واجب ہووے۔ جان کہ دھونا جگہ کشادہ
 بیٹھ کر بہت دیر تک فرض نہیں ہے اور اگر ایک عورت صبح کے
 بعد غسل کرے اور جگہ کشادہ کر کے دھونے میں دیر کرے
 روزہ ٹوٹ جاوے اور اگر وہ جگہ دھونے میں نہ پکڑے
 غسل درست ہووے اور روزہ بھی درست ہووے اور
 اس مسئلہ کو سمجھنا سمجھ چاہئے کرنا کہ بہت سے لوگ اس مسئلہ کو
 نہیں جانتے ہیں اور نادانی کی وجہ سے صبح کے بعد غسل کرتے
 ہیں اور اپنے روزہ کو توڑ ڈالتے ہیں۔ واللہ اعلم بالصواب

باب احسان کے بیان میں۔ فرمایا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 فِي الْاِحْسَانِ اَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَاَنَّكَ تَرَاهُ فَاِنْ لَمْ يَكُنْ
 تَرَاهُ فَانَّهُ يَبْرَاكَ۔ ترجمہ اسکا یہ ہے کہ ایک کام وہ ہے کہ عبادت
 اور بندگی خدائے تعالیٰ کی ایسا کرے تو گویا خداے تعالیٰ کو دیکھتا
 ہے تو اگر تو خداے تعالیٰ کو نہیں دیکھتا ہے خداے تعالیٰ تجھ کو
 دیکھتا ہے اور حقیقت میں احسان روح نماز کی ہے اور وہ نماز
 کہ بیچ اوکے روح نہ ہووے مانند آدمی کے ہووے مردہ
 اور جسم بیجان اور اسی جگہ ہے کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 نے فرمایا ہے اِنَّ اللَّهَ تَعَالٰی لَا يَنْظُرُ اِلٰی صَوْرَتِكَ وَاَمْوَالِكَ
 وَلٰكِنْ يَنْظُرُ اِلٰی قُلُوْبِكَ وَاَعْمَالِكَ وَنِيَّاتِكَ۔ ترجمہ اسکا یہ ہے
 ساتھ درستی اور سچائی کے کہ خداے تعالیٰ ساتھ صورت
 تمھاری کے اور مال تمھاری کے نظر نہیں کرتا ہے اور لیکن ساتھ
 دل تمھارے کے اور عمل تمھارے کے اور نیت تمھاری کے نظر
 کرتا ہے۔ نیچے بندہ مومن جب نماز پڑھتا ہے چاہے کہ اندیشہ
 کرے کہ واسطے خداوند اپنے کے کھڑا ہوا ہے اور ساتھ خداوند
 اپنے کے کہتا ہے اور ساتھ دل کے حاضر اور ڈرنے والا اور
 انکساری کرنے والا اور عاجزی کرنے والا ہووے اور آرام کے
 ساتھ ادا کرے اور رکوع اور سجود نماز کے تمام بجالاوے
 اور شرائط اور ارکان اور بیات نماز کے ادا کرے اور خواص

خدا کے لئے کرے اور ساتھ ریا کے نہ کرے۔

فصل جان تو کہ ساتھ مان اور باپ کے نیکی کرنا فرض ہے اور حکم ان کا بجالانا جو کچھ وہ فرما دیں مگر وہ کہ ساتھ نافرمانی خدا سے عزوجل اور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کے فرما دیں اس میں حکم نہ بجالاوے اور خلاف شرع کے نہ چاہئے کرنا جان تو کہ بیچ حق مان اور باپ کے عاق ہونا گناہ کبیرہ سے ہے اور نیکی ساتھ انھوں کے کرنا اور ان کو نہ آزدہ کرنا فرض ہے اور اللہ تعالیٰ پاک بیچ قرآن شریف کے پیچھے حکم عبادت اپنی کے اور منع شرک سے حکم فرماتا ہے نیکی کرو ساتھ مان باپ کے اور ایسا ہی خدا سے تعالیٰ فرماتا ہے نیکی کرو ساتھ خویش اپنے کے اور یتیموں کے اور مسکینوں کے اور ساتھ پڑوسی اپنے کے اور ہمایہ کے ساتھ کہ اپنا نہ ہووے اور ساتھ رفیق کے بیچ سفر کے اور ساتھ مسافر کے جیسا کہ فرماتا ہے بیچ آیت کریمہ کے **وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا** یعنی عبادت خدا سے تعالیٰ کی کرو اور شریک مت پکڑو ساتھ او کے کسی چیز کو **وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا** یعنی نیکی کرو مان اور باپ کے ساتھ **وَبِذِي الْقُرْبَىٰ** اور ساتھ سگن کے بھی نیکی کرو **وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ** اور ساتھ یتیموں اور مسکینوں کے **وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ** ۛ

فصل شیخ من بصری روایت کرتے ہیں کہ بیچ زمانے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کے ایک عورت کے نام اوسکا متخلص ہے وفات پائی اور اوس سے شوہر اور مان چھوٹ گئی مان اوسکی موت کے پیچھے خواب دیکھی دل تنگ ہوا کہ آگ اوسکے سر پر پڑی تھی اور جلتی تھی اور اسکے منہ سے خون ٹپکتا تھا اور اسکے ہاتھ آگ کی ری سے باندھے ہوئے تھے اور آگ کی بیڑی اوسکے پاؤں پر رکھی ہوئی تھی اور اسکے دونوں پستان سے دوسانپ نکلے تھے اوسکی مان نے کہا اے لڑکی یہ کیا حال ہے کہ میں اوپر تیرے دیکھتی ہوں لڑکی نے کہا اے مان یہ آگ جو میرے سر پر گری ہے بدلہ اوسکا ہے کہ میں اپنے سر کے بال کو لوگوں سے نہ ڈھانپتی تھی اور ہاتھ کہ بندھے ہیں بدلہ اسکا ہے کہ مال مرد کا بغیر اوسکے حکم کے لوگوں کو دیتی تھی اور یہ بیڑی کہ میرے پاؤں پر ہے بدلہ اسکا ہے کہ بغیر حکم مرد کے گھر سے باہر جاتی تھی اور سانپ جو میرے دونوں پستانوں پر نکلے ہیں بدلہ اسکا ہے کہ بغیر حکم مرد کے دودھ لوگوں کے لڑکوں کو دیتی تھی اور یہ خون کہ میرے منہ سے ٹپکتا ہے بدلہ اسکا ہے کہ مرد کو ساتھ زبان کے گالی دیتی تھی اور سناتی تھی اُسوقت کہا کہ اے مان پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم کو کہو تاکہ میرے شوہر کو بلا دین اور مجھے معاف فرما دین۔ اور ساتھ معاف کرنے مرد کے میرے سے خدائے تعالیٰ راضی ہو جاوے اوسکی مان نیند سے ہوشیار ہوئی ساتھ دل تنگ کے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

کے پاس گئی اور کہا فضہ لڑکی اپنے کا تیچھے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے اوسکے مرد کو بلایا اور اوس سے فرمایا کہ اپنی عورت کے سب گناہ معاف کر دے اوس نے معاف کر دیا۔ اوسکی مان پھر آئی جب رات آئی پھر اپنی لڑکی کو خواب میں دیکھا کہ بیچ بہشت کے ساتھ اچھے کپڑے اور کالے بال کے تیچھے مان نے کہا اے لڑکی کیا حال ہے۔ کہا خدا نے تعالیٰ تجھ سے راضی ہو کہ ایسا ہی مرد میرا ساتھ فرمانے پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم کے جھکو معاف کیا اور مجھ سے راضی ہوا خدا نے تعالیٰ نے مجھ کو معاف کیا اور عذاب میرا ساتھ ثواب کے بدل کر دیا۔ اب اے مان دنیا کی عورتوں کو میرے حال سے خبر دے تاکہ مجھ سے عبرت پکڑیں اور نافرمانی مرد کی نہ کریں۔ فَأَعْتَبُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ۔ عبد اللہ ابن مسعود رضی اللہ عنہما نے کہا کہ سوال کیا میں پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم سے کہ کونسا عمل بہتر ہے آپ نے فرمایا الصَّلَاةُ لَوْ قَرِحَتْهَا یعنی نماز پڑھنا اوسکے وقت پر اور امام احمد حنبل رحمۃ اللہ علیہ بیچ کتاب صلوٰۃ کے کہا ہے حَاءٌ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ أَوَّلُ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مِنْ عَمَلِهِ صَلَاتُهُ فَإِنْ تَقَبَّلَتْ صَلَاتُهُ تَقَبَّلَ سَائِرُ عَمَلِهِ وَإِنْ رُدَّتْ صَلَاتُهُ رُدَّتْ سَائِرُ عَمَلِهِ معنی اسکے یہ ہیں کہ پہلے

جس چیز کا کہ سوال کرے بندہ کے تین بیچ قیامت کے عمل سے اس کے
کہ نماز اس کی ہو وے تیجھے اگر قبول کرے نماز اس کے تین قبول
کرے باقی عمل اس کے تین اور اگر رد کرے نماز اس کے تین رد
کرے باقی عمل اس کے تین اور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
سے روایت ہے کہ فرمایا جو شخص کہ پاکی اچھی کرے اور نماز
اپنے وقت پر پڑھے اور رکوع اور سجدہ تمام ادا کرے
اور ساتھ دل ڈرنے والا اور عاجزی کرنے والا اور خاکساری
کرنی والا ہو وے وہ نماز اس کی جاتی ہے نیچے عرش کے
خدائے سبحانہ و تعالیٰ کے اور کہتی ہے کہ خدائے تعالیٰ تجھ کو
نگاہ رکھے جیسا کہ تو نے مجھ کو نگاہ رکھا اور اگر ایسا نہ کرے
تو کہے کہ خدائے تعالیٰ تجھ کو ضایع کرے جیسا کہ تو نے مجھے ضائع کیا۔

دَبِّ اغْفِرْ لِي وَتُبْ عَلَيَّ اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

الحمد للہ والصلوٰۃ علی رسول اللہ کہ دین ایام بحجت انجمن مبینہ و رسالہ ولید معلّم الاسلام در فقہ مذہب
شافعی رحمہ بر نگرانی مولانا مولوی امین صاحب لد مولانا مسعود صاحب بھیرٹی و مولانا بنگالی صاحب مولانا
مسجد اسلام آباد بھیرٹی و مولانا تلبانی صاحب رس جامع مسجد نبوی و مولانا دین محمد سابق مدرس عربیہ اسلامیہ و
مولانا مولوی عبدالرحمن صاحب پٹان شافعی نبوی۔ نقل کنندہ این کتاب مولانا مولوی محمود علی شاہ مظاہر
اجمیر شریف گادی نشین۔ باہتمام مؤلف این کتاب خاکسار مولانا حاجی میان ولد غلام
محمد الدین تاملی مستوطن نظام پورہ اسلام آباد بھیرٹی در مطبع مصطفائی واقع بمبئی
بزیر طبع آراستہ گردیدہ (و بزیر نگرانی مولانا یوسف الدار صاحب قاضی کلید و خطیب ائمہ دین بدلا پوری)

صحت نامہ کتاب معلم الاسلام

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۳	۶	یگہنگی	بیگہنگی	۲۵	۱۲	بقیہ	باخر
۱۱	۱۵	اطلاق	اطلاق	۵۹	۱	صووکے	دھووکے
۲	۴	اقرار	اقرار زبان	۶۰	۸	دور	ادا
۱۲	۱۷	بدو	بدونچاست	۶۴	۱۱	پرٹھنا	پرٹھنا سنت
۱۴	۸	گوش کردن	گوش کردن مع سورت	۷۸	۶	پر رکھی	مین ڈالی
۲۳	۱۰	پس	پیش	۱۳	۱۵	بدل	بدل و بزبان

الحمد لله والصلوة على رسول الله الذي قد اتمى له دين ايام هجرتي انجم فسمي بـ"معلم الاسلام" ورفقه بـ"باب شافعي" بـ"بزرگرائی مولانا مولوی امین صاحب" لدولانا مسعود صاحب بھیرٹی و مولانا بنگالی صاحب مدرس اول مسجد اسلام آباد بھیرٹی و مولانا قلیا بی صاحب رس جامع مسجد بی و مولانا دین محمد سابق مدرس عربی مدرسہ اشقیہ بی و مولانا مولوی عبد الرحمن صاحب پٹان شافعی بی۔ نقل کنندہ این کتاب مولانا مولوی محمود علی شاہ نظام اجمیر شریف گادی نشین۔ باہتمام مؤلف این کتاب خاکسار مولانا حاجی میان ولد غلام محی الدین تاتلی متوطن نظام پورہ اسلام آباد بھیرٹی در مطبع مصطفائی واقع بمبئی یزید طبع آراستہ گردید :- (بزرگرائی مولانا یوسف الدار صاحب فاضل کلبا کر و خطیب امام احمد حسین بلا پوری)

